
**MISKOLCI EGYETEM
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR
VIZUÁLIS ÉS KULTURÁLIS ANTROPOLÓGIA TANSZÉK**

TEST - MŰ- ÍTÉLET

„...tudatunk nem elégszik meg a különböző benyomások befogadásával, hanem minden benyomást a kifejezés tevékenységével kapcsol össze és hat át. A magunk teremtette jelek és képek világa kerül szembe azzal, amit a dolgok objektív valóságának nevezünk.”¹

KÉMENES BERNADETTE

KONZULENS: **R. NAGY LÁSZLÓ**
Egyetemi adjunktus

MISKOLC 2014

¹ Cassirer, E.: A szimbolikus forma fogalma a szellemtudományok felépítésében, Helikon, Bp.1973. 322. old.

1

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	4
2 <u>A TÁRSADALMI TÉNYEK IRRACIONALITÁSA</u>	8
2.1 A MEGISMERÉS ADOTTSÁGSZFÉRÁI	8
2.2 CSELEKVÉS ÉS SZÍNTÉR	9
2.3 AZ ORGANIKUS JELENSÉGEK OSZTÁLYA	10
2.4 A „JÓLESŐ ÉRZET” INTERSZUBJEKTIVITÁSA	11
2.5 AZ INSTRUMENTÁLIS TÉNYEK KÖRE	12
2.6 INTENCIÓK ÉS ÉRTÉKKÖZI VISZONYOK	13
3 <u>A SZANKCIÓK NON-VERBÁLIS STRUKTÚRÁI</u>	15
3.1 ÁLLAPOTOK ÉS TÍPUSREFERENCIÁK	15
3.2 A PSZICHOFIZIOLÓGIA KULTURÁLIS JEGYEI	18
3.3 MIKÉNT KONDICIONÁLHATÓ A TEST?	20
3.4 A RITUALIZÁLT TEST	21
3.5 TEST, MINT STÁTUSZ	23
4 <u>A TEST, MINT AZ ESZTÉTIKUM SAJÁTOSSÁGA</u>	28

4.1	MOZGÁS ESZTÉTIKAI ÍTÉLETEK A TÁRSADALOMKUTATÁSBAN	30
4.2	A LÁTSZATKÉP TEST IMMANENCIÁJA	31
4.3	A MOZGÁS VALÓSÁGÉLMÉNYÉNEK HOZZÁFÉRÉSE A KÍSÉRLETI DOKUMENTUMFILMBEN	33
5	<u>ÉLMÉNY ÉS EMÉNYSZERŰSÉG</u>	36
5.1	LÉLEK-TEST REPREZENTÁCIÓK	37
5.2	A TESTI PERFORMANCIA	39
5.3	TEST MŰ MOZGÓKÉP(P)EN	42
5.4	A CINEMATIKUS TESTMOZGÁS INTEGRÁCIÓJA	42
	BEFEJEZÉS	46
	IRODALOMJEGYZÉK	48
	DOKUMENTÁCIÓK/KÉPEK	52

BEVEZETÉS

A mozgássérültek társadalmi megítélésében egy hosszan fennmaradt, mondhatni rögzült kategoriális, szankcionalizáló rendszer alakult ki. A jelenség-viszonyt kialakító okok vizsgálatára többféle kísérleti hipotézist lehet felállítani. Az egyik feltevés szerint a mozgáskorlátozottak a megváltozott test-reprezentáció révén, többszörösen összetett helyzetet implikálnak, mivel, a megismerés folyamatában, a megismerő alanyok, a testképek és testimaginációk társadalmi struktúrájában betöltött szerepe, gyakran nehezen interpretálható fikciós vonatkozásokat generál. Mintha a találkozás alkalmával a kvázi közvetlenül jelentkező testészlelés helyzeteivel együtt járó idegennek vélt, illetve titulált testet, a megismerés összetett és interaktív működése értelmében az érzékelési mező ösfenomenéjének rendkívül intenzív egységeivel és reflexivitásaival együttesen ragadnák meg. A vizsgálati horizontot továbbá az a fajta érték jelrendszer és mező illetve cselekvési szintér jelenti, amely egy-egy helyzetet speciálisan a megnyilvánulás sajátos formájában, és aktualitásában non-verbális úton, artikulációs metódusként és a társadalmi pragmatika gesztusrendszere révén kifejez. Amellett ugyanis, hogy a testinterpretációk változatai és a divergenciái, a kultúra kauzális rendszereiben eltérő kölcsönhatásokat és megnyilvánulásokat implikálnak, történeti tekintetben is egy viszonylag rendkívül hosszan fennmaradó viselkedésbeli és fogalmi jelrendszer alapján szerveződő szegregációs folyamatról lehet beszélni. „... *a közösségtanulmány mint módszer lényege egymással összefüggő, egymást átható társadalmi folyamatok leírása és értelmezése egy világos társadalmi kereten belül, amelynek körvonalait mind a kutató, mind a vizsgált csoport tagjai személyesen érzékelik.*”² Ahhoz, hogy a testhasználat révén kifejtett életenergiák aktivizálására tett erőfeszítéseket a maguk közegében a csoportközi mozgásszekvenciáik bemutatásával, illetve különböző kognitív kvalitásaikkal és konzisztenciákkal³

2 Sárkány Mihály (szerk.): Kalandozások a 20. századi kulturális antropológiában. Harmattan, Budapest, 2000. 57.old

3 Hunyadi, Gy.: A konzisztencia, mint a vélekedés szerveződési elve. “A vélekedéseket tanulmányozva többnyire azt az összefüggést elemezzük, amikor valamiféle tárgyat gondolatban egy tulajdonsággal, vonással ruházzuk fel.” In: Lengyel Zs. (szerk): Szociálpszichológia, Osiris, Budapest, 2002. 165. old.

élethelyzeteikkel egyetemben megismerhessem 3 évre berendezkedett kutatást végeztem, amely többféle szempontú vizsgálatból állt. A kutatási célkitűzésemet jelentette egy olyan kisebb lokális csoport illetve közösség megtalálása, amelyek révén betekintést nyerhettem az adott tagok lét-viszonyainak helyzeteibe és specifikus testhasználati életstratégiáik eseményeibe. Leírásaim céljának tekintetem kialakítani azt a fajta technikát és metódust, mellyel a közeli megfigyeléseimet megközelíteni és magyarázni lehet. A szakdolgozat film verbális és non verbalitásának jeleit és szakaszait többnyire azokból az életutakból és történekekből nyertem, és merítettem, amelyeket az alanyok közvetett környezetében figyelhettem meg. A kutatási szakasz adatgyűjtésének első felében főleg szakirodalmi teóriákkal foglalkoztam, ezt követően, illetve ezzel párhuzamban először Miskolcon, majd Budapesten kerestem maximum 7 fő szereplőt (foglalkozás, kor, nemi, nemzeti, és faji megoszlásban, a betegségek, diagnózisok különbségeinek tekintetében), akiket szerettem volna megismerni és velük együtt dolgozni. Egy budapesti intézménybe próbáltam beköltözni hozzájuk, de fél év után sem kaptam meg az intézetvezetőség engedélyét. Az intézetet akkoriban elhagyó egyik fiatallal sikerült szorosabb barátságot kialakítani. Egy debreceni táncscopornál is érdeklődtem és készültek ott is szintén felvételek, de nem tudtam megoldani, a hosszabb távú debreceni tartózkodásomat, nemsokkal később Kolozsvárra esett a választásom. Egy idő után több alapítvány közül az egyikbe szívesen be is fogadtak, és tőlük kaptam végül meg azt a fajta segítséget, hogy pár hónapot a közösségi udvaruk egyik lakásában tartózkodhassak, ahol is az állomásozó terepkutatásomat végeztem. Utána már viszonylag gördülékenyebben haladt a folyamat, folyamatos találkozások alkalmával a különböző élethelyzetekhez kötődő testhasználati módjaival és speciális gyakorlataival közelebről is sikerült megismerkednem. Kolozsvár és Marosvásárhely kisebb vidékein találtam meg azt a néhány személyt aki végül vállalta részvételét nem csak a filmben, hanem szívesen is beszélt magáról és megengedte, hogy betekintést nyerjek az életébe. Voltak azonban olyan személyek, akik bizonyos okok és körülmények végett a filmfelvételekben végül nem vehettek részt, vagy a filmfelvételek közlését utólagosan visszamondták, és fél éves látogatásaim, illetve a családnál lakásom ellenére sem engedélyezték. A társas interakciók jellegzetességeit, utalásait és a személyközi kapcsolatok érintkezéseinek sajátosságait, csoportos találkozók alkalmával, illetve egy nyári táborban legalább 40 mozgáskorlátozott személlyel való találkozásomkor, önkéntesként segédkeztem, megfigyeléseimet pedig napi rendszerességgel, mint az extenzív terepkutatásomat folyamatosan rögzítettem képileg, illetve írásban is terepnapló formájában. A kutatási technikák között szerepet játszott a terepkutatások során történő

résztevésees megfigyelések, kérdőívvizsgálatok, beszélgetések, személyes és csoportos interjúk, mély, strukturált és stukturálatlan, életrajzi interjúk, a cselekvések és viselkedések közötti összefüggések elemzésére szolgáló térképek összehasonlító és szöveg elemző eljárások, egyszerű és többlépcsős mintavételek, film és videó felvételek. A rögzített anyagok, közül volt, amikor a szereplők saját videó felvételeiből, anyagaiból szelektáltam, hogy a családtagok és baráti viszonyok feltérképezését, sajátos valóságképüket, illetve a tények illetve gyakorlatokhoz való reflexív ismeretüket megismerhessem. Többször előfordult, hogy látásmódjukat figyelembe véve a film egyes jeleneteinek rögzítését illetve barátaikhoz intézett interjúk levezetését is rájuk bízom. ⁴

Jelen dolgozat struktúráját és logikáját a filozófia antropológia, a szociálpszichológia és a fenomenológia tárgykörében kialakult összefüggésrendszerek és komplex szemléletmódok tárgyalására alapoztam, a különböző szankciók faktumának összetett vizsgálati horizontját, az izoláltnak mondható motivációs és intenciózus szektoraira irányítva, hogy a sajátos működések gyakorlataikkal együttesen szolgálják a személy és csoportközi kapcsolatok diszkrepanciáit és létezmódjainak bemutatását. A non-verbalitás társadalmi gyakorlatait, illetve pragmatikai szempontjait, azaz az adatgyűjtés során felhalmozott információkat, és megfigyeléseket, a szerzők elméleteivel együttesen értékelem és dolgozom fel, illetve azok nézőpontjai szerint igyekszem a további konklúziókat újragondolni. A mozgáskorlátozottak társadalmilag perifériára szorított létmódja, testhasználat központú és konduktív módszerek közegére utalt. Ezért a testhez fűződő ítéletek társadalmi-esztétikai ítéleteinek hatásai és nyomai, markánsan az ő jelenlétükben, illetve közvetett viszonyaik révén figyelhetőek meg és érhetőek tetten. A vizsgálati horizont tekintetében ezért úgy gondolom, hasznosnak bizonyul Cassirer, Habermas, Plessner, Hartmann, Scheler, Gennep, Gluckman, Geertz, Taylor, Radcliffe, Boas, Malinowski, Sapir, Durkheim, Lévi S., Gehlen, Kroeber, Descartes, Scheler, Schütz, M. Ponty stb. néhány alapvető meglátásának feldolgozása. Azok az interpretációk mellé, amelyek azt állítják, hogy az érzéki tartományok illetve a test tevékenységei alárendeltjei a szemantikai műveleteknek, bevonok néhány korai szociálanropológiai nézőpontot is, hiszen gyakran előfordulhat, hogy az egymásnak ütköző vagy hasonlóknak bizonyuló világnézetek kölcsönös kiegészítését adják a másoknak, illetve más-más megvilágításokban tudják feltüntetni az

4 A kutatási fázisok és történések pontosabb leírása: <http://atestekvilaglasi.blog.com/>. Ez a blog jelentette egy idő periódusban a kutatás deskripcióját. Az akkor tervezett film címének értelmében: „A testek világlása”.

adott problémát. Clifford Geertz egy helyen például Cassirert túláltalánosító magatartása miatt bírálja, akinek elmélete úgy véli, hogy a szemioticitás határtalanságát és mértéktelenségét rejti magában, s ettől válik „veszedelmessé”. Geertznél a határosság-élmény tapasztalati formái történetileg lokalizálhatóak Cassirer szimbolikus formái viszont egy funkcionális, de tetszőlegesen felcserélhető történéseket jelentenek, melyek a rendszer folyamatos és dinamikusan integráló elemeit és komponenseit alkotják.⁵ Ennek ellenére mégis abban bízom, hogy a kiemelt szempontok együttese a felmerülő problematika vázaként, mint a testmozgásukban korlátozott fókuszcsoporthoz viszonyrendszerüket, az adott élethelyzetekre vonatkoztatva viszonylag könnyen fel tudják állítani. A szerzői interpretációk köréből a szövegértelmezések köre illetve a jelen dolgozat, olyan fogalmakra szűkíti le tárgyának fókuszát, amellyel kifejezetten a mozgás differenciákkal élők adottságszféráját érinthetik és mutathatják be.

Bakonyi Pál Helmuth Plessner „Az érzékek antropológiája” c. munkájával kapcsolatban a következőt mondja: *Az excentrikus pozicionalitás az én Es-ben való elrejtését jelenti.*”

Az „Es” tehát Plessnernél nem mást jelent, mint magát az életfolyamatot. A filozófiai antropológia egyik képviselője a plessner-i elgondolás mintegy kivonja magát a descarte-i illetve az azelőtt megjelenő dualista koncepciók alól, és a heideggeriánus lényeg-lét tartalmi megközelítésmódnál is komplexebb és körültekintőbb kiegészítést szorgalmaz. Azt állítja ugyanis, hogy a filozófia antropológia, nem valami kimerevített pontok okozati sorozata vagy különállósága, hanem abban az ember, mint vizsgálati alany az élethelyzetek és interakciók egyik centruma és összkomponense⁶: „*És végül: mind az „áramlatból”, mind a communitasból kigytam egy lényeges jellemzőt: az élmény tartalmát. Ez az a pont, ahol a szimbólumok elemzése következik – a sakk, az impresszionista festészet, a buddhista meditáció, a keresztény Mária-zarándoklat, a természettudományos kutatás, a formális logika szimbólumainak elemzése –, amelyek mindegyikének különböző jelentése és szemantikai dimenziója van.*”⁷

5 Geertz, C.: A vallás, mint kulturális rendszer. In: Az értelmezés hatalma. Osiris, Bp., 2001. 63–103 old.

6 Bakonyi P. H.: Gigászok harca az emberért <http://www.c3.hu/~prophil/profi022/bakonyi.htm>

7 Balogh A.: Szabad az átjárás. Színház, dráma, társadalomkép Victor Turner kultúra-értelmezésében. In: Demcsák Katalin (szerk.), Határtalan áramlás. Kijarat, Bp., 2003.

A TÁRSADALMI TÉNYEK IRRACIONALITÁSA

A MEGISMERÉS ADOTTSÁGSZFÉRÁI

„A megismerés két fajtájaként - az őket megjelenítő fenomén tanúsága szerint - egyrészt az a posteriori megismerésre utalhatunk, melynél konkrét esetek képezik a kiindulópontot, másrészt az a priori megismerésre, melynél ismerettel rendelkezünk függetlenül minden ténylegesen előforduló konkrét esettől. Mindkét esetben a tárgyat Hartmann úgy érti, mint valami magában valót és attól függetlenül létezőt, hogy az alany mily mértékben ismeri meg. Már ebben bennfoglaltatik, hogy mindaz, ami létezik (das Seiende), több annál, mint amit az alany belőle megragad. A megismerendő dolognak ezt a nem tárggyá változtatott (nichtobjiziert) részét Hartmann a tárgyiságon túlinak (das Transobjektive) nevezi, a határt a megismert rész és e között az objekció határának (Objektionsgrenze).”⁸

Hasonlóan gondolkodik Nicolai Hartmann is, mint Helmut Plessner: *„Igazi megismerésről csak akkor beszélhetünk, ha a kép meghatározottsága és a lét meghatározottsága fedik egymást. Ha tudomásunkra jut, hogy ez nem áll fenn, létrejön bennünk a törekvés arra, hogy a kognitív képet korrigáljuk, vagy más szóval: az igazságra irányuló törekvés. Mint ahogy a létező tárgy nem merül ki tárgyvoltában, hanem része a reális világrénd összefüggéseinek, ugyanúgy az alany is több mint, pusztán a megismerés alanya, ti. létező valami, közelebbről akarattal, érzelmekkel megáldott lény. Ilyesként maga is be van*

⁸ Stegmüller, Wolfgang: Korunk hat németfilozófusa

http://nemefilozofia.hu/filozofia_realizmus_hartmann.html

ágyazva a lét összefüggéseibe.” Hartmann a tárgy megismerés kapcsán a megismerés tárgyá nem változtatott részét tárgyon túli irracionálisként nevezi meg.⁹ Továbbá a fenti címben szereplő „adottságszférát” Max Scheler értelmében használok, miként a Formalizmus az etikában és a materiális értéketikában című munkájában, mint „önadottság” -nem pusztán a kanti értelemben, mint eszmét- hanem olyan saját világlétét jelent, amelynek az adott csoport vagy személy speciálisan a saját tulajdonának tekint, ha úgy tetszik a sajátjaként kezel.¹⁰

CSELEKVÉS ÉS SZÍNTÉR

A cselekvés színterén test és környezet fogalmi elválnak egymástól, mivel Scheler a testet nem a személyi aktusszférához társítja, hanem olyan adottságként kezeli, amely semmilyen- fajta észlelésből külön le nem vezethető. Ezért felhívja a figyelmet, hogy megkülönböztetendő egymástól a testről, azaz testlélekről (Leib), és fizikai testről (Körper) szóló diskurzusok, miként azok érzékileg felfogható összessége előfeltételét jelentik a közvetlenül adott fenomenális tényállásoknak és az asszociatív jellegű kapcsolatok meghatározóiként tételeződnek. Az Én- élménnyel azonos szemléleti egységek az események meghatározottságainak és a dolgok közötti szelektív és disszociatív folyamatoknak az egyidejű velejáróiként, az „érintkezési és hasonló képzetársítások” indukálóiként, mint folyamatosságtudat”, illetve mint ő, vagy az áramlás fenoménjeivel azonos vonatkozások jelennek meg.¹¹ Ezzel a nézettel hasonló párhuzamot figyelhetünk meg Hartmannal is a „Seiende”, tekintetében, hiszen a nem tárgyiasító állapot folyam, mintegy előfeltétele, pontosabban többlet ismerete a tárgyiasításon túlra „Transobjektive”-re való mutatásnak.¹²

9 Uo.

10 Scheler, M.: A formalizmus az etikában és a materiális értéketika. Gondolat, Bp., 1979. 595-598. old.

11 Uo. 601-712 old.

Olyannyira akár, hogy a „Leib” és „Körper” problematikájának összetett és erős hatásai illetve a non-verbalitással együtt járó jelentései, sok esetben az ítéletalkotás következményeként szemiotikailag is kifejeződésre jutnak. A hipotézis szerint tehát olyan jelenségről van szó, amely a kommunikáció viszonyok és aktusok eseményeiben, gyakran anomáliaként és zavarként jelentkezik, s amelyek magyarázatára a társadalmi figyelem és tekintet objektiváló és tárgyiasító szemléletén kívül, a tárgyon túli, vagy azon túlra mutató, másként fogalmazva, meglévő, érzéki tartalmakra való irányultság illetve azzal azonos, kvázi erőteljes létállapot függvénye. Hiszen az életfolyamatoknak és szituációknak köszönhetően, Lévinas használatával élve- egy olyan karakteresnek mondható jegyekkel bíró „Másik” jelentkezik, aki az alapvető „Leib - Körper” viszonyokat rendkívül speciálisan éli meg, már alapvetően abból a szempontból is, hogy a mozgáskorlátozottak helyzetei viszonylag ismeretlen aktusokon és eljárásokon keresztül érik el az ember alapvető pszichikai, az élet objektív lényegfenoménjének, önmozgó, önalakító, önmagát illető létét.¹³ Azt lehetne tehát mondani, hogy a fizikai test a „Körper” különös látványának interakcióiban felerősödhetnek az érzéki tartalmak minőségeinek „kötései” és invenciói. Ezt az érdekes relációt pedig, a durkheim-i modell szerinti hasonlóság okán használok és kezelem társadalmi ténynek: *“...társadalmi tény minden olyan – állandósult, vagy nem állandósult – cselekvésmód, amely képes kényszerítő erővel hatni az egyénre, vagy pedig ami egy adott társadalomra általánosan jellemző és egyéni megnyilatkozásaitól független, önálló léttel rendelkezik.”*¹⁴

AZ ORGANIKUS JELENSÉGEK OSZTÁLYA

http://nemetfilozofia.hu/filozofia_realizmus_hartmann.html

13 Scheler, M.: Az ember helye a kozmoszban. Tanulmányok In: Horror Metaphysicae. Fordította Csátár Péter – Bp., 1995, Osiris.

14 Durkheim, Émile: A szociológia módszertani szabályai. In: Olvasókönyv a szociológia történetéhez I. Felkai Gábor - Némédi Dénes - Somlai Péter (Szerk.) Új Mandátum, Bp., 2002., 279.old

A korai brit illetve francia gondolkodók holisztikus szemléletű etnológiai magyarázatokat adnak, s inkább különböző népek összehasonlításával foglalkoznak, mintsem kisebb lokális csoportok problematikájával, ritkán számolnak a később kialakulni látszó testrepresentációk érzéki tartalmaival és szintéziseivel, ezért a vizsgálati horizont filozófiai antropológiai vonulatai nehezen összeegyeztethetőek a korai szociál antropológia nézeteivel.

A kétféle nézőpont társítása kapcsán illetve a különböző szemléleti módok összehasonlításának értelmében azonban fontos és hasznos kísérletek és motivációk születhetnek, a jelenség elhelyezését vagy annak kijelölését tekintve. A durkheimi koncepció ugyanis a társadalmi tények osztályát jószereivel megkülönbözteti az organikus jelenségek osztályától, amelyek képzetekből és cselekedetektől állnak, és azt különválasztja a pszichikai jelenségektől, amely az egyén belső tudatának részeként jelenik meg. Durkheim pedig egy kettős, „külsővé váló belső”, illetve „külső reprezentációs formákból jelentkező kollektívan közös társadalmi befolyásoktól és kényszerektől nem mentes szubjektív jelentésképző rendszerekről beszél. Tehát míg a társadalmi tények, „... az egyénhez képest mintegy külsődleges cselekvésmódok, gondolkodásformák és érzelmek, amelyek kényszerítő erővel rendelkeznek, s ennek révén ráerőszakolják magukat az egyénre”¹⁵, addig az organikus jelenségek, az egyén immanens sajátos módozataiként kezelt viszony és jelenség együttesek. Ez a megállapítás a problémafelvetést illetően azt tűnik igazolni, hogy a viszonyrendszerek sajátos interszubjektív jellegével, ha áttételesen is Husserlt megelőzve is foglalkoztak. Legalábbis ez derül ki a durkheimi „organikus jelenségek” fogalmi operacionalizálása folytán, azzal a lényegi különbséggel, hogy a társadalmi valóság értelmezését Durkheim kétfelé bontja s azt külső és belső szakaszra tagolja. A megkülönböztetés pedig további analógiát képez a „Leib és Körper” egységének különállóságával.

A „JÓLESŐ ÉRZET” INTERSZUBJEKTIVITÁSA

Émile Durkheim a társadalmi tények külső kényszerítő erejét a politikai pártok, különböző szakmai tömörülések, vallásfelekezetek feldolgozott alternatíváiban látja és

15 Uo. 274. old.

hozzát teszi: „... a lelkesedés, a fölháborodás és a szánalom érzelmi hullámai, amelyek egy-egy nagygyűlésen feltámadnak, korántsem az egyéni tudatból fakadnak, hanem mindegyikük kívülről érkeznek, és képesek arra, hogy akaratuk ellenére is magukkal sodorjanak bennünket.” Ennek a faktornak a lehetőségével számolva, „... olyan illúzió áldozatai vagyunk, amely elhíteti velünk, hogy mi magunk határoztuk el, ami valójában külső erő kényszerített ránk.” „A tevékenységet pedig azért fejtik ki, mert valamiféle „jóleső érzést” keltenek,- hogy egyáltalán javasolt kifejezéssel éljek-, és a társadalmi élet jellegzetessége az, hogy bizonyoz személyek más személyekben jóleső érzést kelt.”¹⁶

Az alábbi szövegrészek a fókuszcsoport vizsgálatában a test „adottságszféráját”, transzintelligibilis feltételként magyarázzák, és egyelőre, mint társadalmi ténytet veszik figyelembe és gondolják át. Tovább lépve a hartman-i gondolatmenetben az objeáció határának tekintetében: „Mihelyt az alany elkezd tudomást szerezni arról a határról, létrejön "a nemtudás tudása", azaz a problémafelvetés, melyet a megismerés előrenyúlásaként definiálhatunk abba, amit még nem ismertünk meg. Ennek következménye, hogy az alany megkísérli megismerni a tárgynak az eddig ismertnél még nagyobb részét, azaz az objeáció határát kijebb tolni. Ez a törekvés azonban végül is áthághatatlan határba ütközik: a megismerhetőség vagy a tárgyá változtathatóság határába. A megismerhetőség határán túl fekszik az, amit Hartmann transzintelligibilisnek vagy irracionálisnak nevez.”¹⁷ A dolgozat most ezzel a hartmann féle irracionális mozzanattal és megállapítással halad tovább, és a társadalmi ténytet sorát a fentiek szerint interpretálja, miként a transzintelligibilis annak nemcsak kiegészítő, de átható szerves részét képezi is.

AZ INSTRUMENTÁLIS TÉNYET KÖRE

16 Durkheim, Émile: A szociológia módszertani szabályai. In: Olvasókönyv a szociológia történetéhez I., Felkai Gábor - Némedi Dénes - Somlai Péter (Szerk.) Új Mandátum, Bp.,2002., 275.old

17 Stegmüller, Wolfgang: Korunk hat németfilozófusa

http://nemetfilozofia.hu/filozofia_realizmus_hartmann.html

Habermas az ideális beszédhelyzetről, azaz beszédaktusokról a „kommunikatív cselekvés” értelmében úgy beszél, mint, ami olyan cselekvésmentes közegben zajlik, ahol a korlátozatlanág és uralommentesség feltételei valamilyen értelemben már eleve adottak. Összevetve ezt az elgondolást a fenti értelmezésekkel jelentheti a külvilág, mint a „Körper látványa” és a tárgyakhoz, azaz a „Körperhez” fűződő intencionális viszonyokban résztvevő „Leib” által generált aktusok egymás kölcsönös kiegészítését is, amely révén az aktorok egymást konszenzusos alapokra helyezheti. Olvasatom szerint ekként különböztethetőek meg vagy vonhatóak össze a habermasi „instrumentális”- nem társadalmi jelenségek körei a „regulatív-társadalmi” cselekvéstípusokkal, amelyek orientációi a siker és megértettség érdekében zajlanak. Persze a durkheimi elgondolás erőteljesen óvja a kutatót az olyan kísérőjelenségek, társadalmi tények vizsgálatától, mint az ideológiai elemzés, vagy, az eszmék vizsgálata, mert úgy értékeli, hogy ezen véleményállapotok, inkább a szociopszichika tárgyát képezhetik csupán, s nem pedig a szociológia közvetlen tárgyát *”... az eszmék valósággal fátyolként takarják előlünk el a dolgokat, mely annál jobban leplez, minél átlátszóbbnak véljük”*¹⁸, s azokat Francis Bacon közönséges fogalmához, téveszméihez, ködképéhez hasonlítja, de hozzáteszi és kihangsúlyozza, hogy amennyiben ezek a külsődleges tények a jelenségek szinte minden körére kiterjeszthetőek, és ezek a meghatározások széles körben érvényesek, mert a tárgy általános állandósága megfigyelhető a kutatási vizsgálat mégiscsak megalapozható lehet: *„... a kategorizációs törekvései, mint például beteg és egészséges a tényleges minimum függvénye, ez nem a tökéletes alkalmazkodás modellje, viszont, a megfigyeléshez szükséges ez a fajta kijelölés.”*¹⁹ A dolgozat folytatólagosan ezért a „mozgássérültekhez” kötődő társadalmi ítéleti módokat szociológiai tényként, dologként veszi figyelembe, miként a normális, általános durkheimi kategóriák mellett, a betegség és egészséges test fogalmi dichotómiájának keretében is tárgyalni kívánja a megfigyelt identitás és csoportképzés, ítéletképző jelenségeit és motivációit.

18 Durkheim, Émile: A szociológia módszertani szabályai. In: Olvasókönyv a szociológia történetéhez I., Felkai Gábor - Némedi Dénes - Somlai Péter (Szerk.) Új Mandátum, Bp., 2002., 280.old

19 Uo. 295. old.

INTENCIÓK ÉS ÉRTÉKKÖZI VISZONYOK

A durkheimi kollektív létformák,- amelyeket konszolidált cselekvésmódok jellemeznek - összefüggnek anatómiai, morfológiai természetű társadalmi tényekkel is, s az általános, rendkívüli és speciális tények sorába tartoznak. Továbbra is a durkheimi és habermasi álláspontból kiindulva, miként a társadalmi élet jellegzetessége közt a társadalmi kölcsönhatásokban fellelhető tevékenységek valamilyenfajta ingerminőségek és intenciók szerint rendeződnek. Jelen eset szerint, a résztvevő felek között alapvetően és elsődlegesen a kölcsönös megértettség, konszenzus illetve „jól eső érzésének keltése”. Ennek érdekében, felállítható egy másik hipotézis is, miszerint a mozgássérültek és nem mozgássérültek közt húzódozó kommunikációs formáknak az is kulcsmomentuma, hogy a szélsőséges formában jelentkező kauzálisan kialakított elvárás horizontokban megképződött sok esetben „statikusnak ” minősíthető visszacsatolások képei azok az elvárásoknak nem eleget tevő deficitikus válaszként kapott érzet-jelentéseiből is eredeztethetőek. Következésképpen a mozgáskorlátozottak és a nem mozgáskorlátozottak interakcióiban a különböző testhasználati módok, más-más, gyakran egymásnak ütköző életstratégiával valamint ítélet és elvárási horizonttal válhatnak a megértési aktusok evidenciájává. Annak ellenére, hogy az akadályozott kommunikációs formák során ez egy gyakran előforduló jellegzetesség, a mozgáskorlátozott életformák és viszonyrendszerek eléggé más, speciálisabbnak mondható attitűddel rendelkeznek, s mivel a kommunikációs csatornában végbemenő ítéletképzés mikéntje, mint a társadalmi interakciók és átalakulások funkciója viszonylag erősen artikulálódik velük kapcsolatban, a problematika nehézsége ellenére viszonylag könnyen megközelíthető és körvonalazható vizsgálati tárgy-jelentőségre lehet rámutatni.

„A társadalmi szolidaritás legegyszerűbb formája, amikor két személy egyszerre érdekelt ugyanakkor a célnak az elérésében, és ezért együttműködnek. Amikor két vagy több személy közösen érdekelt valamiben, akkor azt lehet mondani, hogy a tárgy társadalmi értékkel bír az így társult személyek számára. Ha azután egy adott társadalom gyakorlatilag minden tagja érdekelt a törvények betartásában, akkor azt mondhatjuk, hogy a törvény társadalmi értékkel bír. A társadalmi értékek vizsgálata ebben az értelemben tehát része a társadalmi struktúra vizsgálatának.”²⁰ „Durkheim definíciója szerint egy társadalmi intézmény

20 Brown, R.: A társadalmi struktúráról, In: Paul Bohannon, Mark Glazer (Szerk.) Mérföldkövek a kulturális antropológiában, Panem, Bp., 2006, 430. old.

„funkciója” az intézmény és társadalmi organizmus szükségletei (franciául *besoins*) közötti megfelelés.”²¹ Következésképpen mivel a durkheimi organikus jelenségek köre, mint társadalmi tények halmaza társadalmi értékhorizontot és értékképződési folyamatokat foglalnak magukban, a fenti értelmezések kapcsán a mozgáskorlátozottak helyzetére vonatkozóan továbbra is szükségesnek találok megvizsgálni az értékképződés okait és kialakulásainak feltételeit. Radcliffe Brown a durkheimi fogalmat a „szükséglet” jelentésével pontosítja, és bővíti ki, miként a fogalom a „szükséges létfeltétel” interpretációjaként és többletjelentésével csoportosítva jelenik meg. Az ítéletképzés és sztereotipizáció ugyanis köztudottan cselekvési és viselkedési struktúrákat követ és implikál, egy kulturálisan megképzett szisztémák tanult és újraelvenítő gesztusláncolatában.

A SZANKCIÓK NON VERBÁLIS STRUKTÚRÁI

Radcliffe Brown Durkheim ellenébe szükségét érzi, a viselkedéstudománynak tudományos modellt állítani és dr. Lessert szavait idézve is hangsúlyozza a kultúra pszichológiai aspektusainak jelentőségét: „...*amely szerint egy társadalmi cselekmények csak az életre gyakorolt hatásukon, azaz az egyes emberek gondolatain, érzelmein, tevékenységén keresztül működnek, vagy funkcionálnak.*”²² Tehát a társadalmi életben ezen

²¹ Uo. 409.old.

²² Uo.

megnyilvánulási formák, a szerkezet illetve strukturális alkotóelemeit jelentik, s mint az entitás egységek közötti viszonyok sajátos funkcióval bírnak, amelyek az életfolyamatok és organizmusok koherenciájáért, fenntartásáért is felelősek. Ide tartoznak tehát azok az inkonzisztens állapotok is, amelyek a kollektív tudatban, azaz a társadalmi értékrendszerben beálló zavarokat és anomáliákat jelentik. A mechanikus szolidaritás repetáló hagyományai, azaz a szociális életformák és cselekvések tanult és begyakorolt sémáinak működés modelljei a megtagadási és kirekesztési formák arculatait a társadalom működésének alternatívájaként szervesen hordozzák magukban.

ÁLLAPOTOK ÉS TÍPUSREFERENCIÁK

Radcliffe Brown Auguste Comte-tól átveszi a dinamika és statika fogalmait, a dinamikát a változás körülményeinek feltérképezéseként tárgyalja, míg a statikai vizsgálódásban a létezés és együttlétezés megjelenésmódjai válnak releváns faktumokká. Következésképpen elmondható, hogy az osztályozás részét, a klasszifikációt a specifikus elemek összefüggésrendszerei, mint többszörösen átgondolt és értelmezett konfigurációk alkotják és válhatnak a szisztematikus vizsgálatok adekvát lehetőségeivé. A társadalmi struktúra Radcliffe Brown leírásában két egymást feltételező folyamat korrespondenciájaként jelenik meg, mint a minden személyek közötti társadalmi viszony, és az egyének és osztályok differenciálódásának társadalmi szerepvállalásai. „*Az effajta osztályozás csak úgy valósítható meg, ha megalapozzuk, a társadalmi élet jellemzőinek, vagy jellemző komplexumainak a társadalmi rendszerben már eleve adott tipológiáját.*”²³ Ezért esett a dolgozat érték vizsgálatának is fókuszába, olyan effektívnek megképződött tények sora, melyek megjelenési módjai a társadalmi térben zajló interakciók során általánosnak vett tendenciáknak számítanak. Az esetek nagy többségében megfigyelhetőek ugyanis olyan kifejezési módok, és reakciók, amelyek bizonyos értelemben a fent említett társadalmi viszonyok fenntartásáért felelős destruáló mozzanatokhoz tartozónak lehet tekinteni. Olyan jelenség kapcsán, amelyek mintegy elementárisan foglalják magukban és tartalmazzák mindazt, amit a szociálintropológia jelentősebbnek mondható szemléletkörei

23 Uo.

is kijelölnek. Így a mozgássérültekhez való viszonyok megértés feltételei között nem csak a test fizikai sajátosságainak és változatainak átfogó vizsgálata, hanem a történeti és tradicionális csoportkölcsonhatásokban és társas kapcsolatokban fellelhető értékrendszerek, és alkalmazkodási stratégiák dinamikus elemei és strukturális formajegyei is fontos tényezőnek számítanak. „ *A funkcionalizmus más szociológiai elméletektől talán leginkább az egyénről alkotott képében és fogalmában különbözik. A funkcionalista a mentális folyamatoknak nem pusztán emocionális és intellektuális oldalaira figyel, hanem amellet érvel, hogy az embert teljes biológiai realitásában kell bevonnunk kulturális elemzésünkbe. A testi szükségleteket és környezeti hatásokat, s azokra adott válaszokat tehát egymás mellett kell tanulmányoznunk.*”²⁴ Az általánosan kijelölt ítéletcsoportokkal ezért a dolgozat, mint típus referenciákkal számol, melyek olyan ismétlődő jelleggel és eseményekkel rendelkeznek, melyek a társadalmi értékek típusjegyeinek modelljeként, részt vesznek a társadalmi törvények érdekein nyugvó preferenciák kialakításában. „*A társadalmi viszony nem érdekek hasonlatosságának eredménye, hanem a személyek egymáshoz fűződő kölcsönös érdekein nyugszik, vagy egy vagy több közös érdeken, vagy a kettő kombinációján.*”²⁵ Radcliffe Brown nem elégszik meg Bronislaw Malinowski módszerével, aki a társadalmi viszonyt egy vagy több kultúra kölcsönhatásának folyamataként írja le. Véleménye szerint ugyanis számos esetben jelentkezhettek és alakulhatnak ki új strukturális formák is a kulturális kontaktusok során, s „A társadalmi struktúráról” című írásában, a rendszer egész tekintetében olyan funkcionális konzisztenciáról, összefüggésről beszél, melyek organikus egysége jóval komplexebb jelentések hordozói, mint az aggregátumok hasonlóságainak párhuzamai, vagy mint részeinek, tagjainak illetve alkotóelemeinek összegei. „A társadalmi szankciók” című fejezetben szisztematikus levezetéssel és kifejtéssel többféle társadalmi szankciót jelöl meg, mely változatok értékei bizonyos értelemben segíthetik és megadhatják a mozgássérültek helyzetkijelöléseit is: „...a szankciók a szociológia számára rendkívüli jelentőségűek, mivel a közösség részéről a társadalmi integrációt befolyásoló eseményekre

24 Malinowski, B.: A csoport és az egyén funkcionális elemzésben In: Paul Bohannon, Mark Glazer (Szerk.) Mérföldkövek a kulturális antropológiában, Panem, Bp., 2006, 381.old.

25 Brown, R.: Társadalmi szankciók, A szociológia módszertani szabályai. In: Olvasókönyv a szociológia történetéhez Felkai Gábor - Némédi Dénes - Somlai Péter (Szerk.) Új Mandátum, Bp., 2002. 172. old.

adott válaszok.”²⁶

A mozgásszerűt életformák közege, mint társadalmilag rendezett speciális létmódok és viszonyrendszerek többféle módon és értelemben is lehetnek terheltek kinyilvánított szankciókkal és társadalmi ítéletekkel. Radcliffe Brown a szankciókat diffúz és rendezett szabályok mentén különíti el egymástól. A diffúz szankcióknak és eljárás módoknak tartja a spontán elutasító gesztusokat és reprezentációs formákat, míg a rendezett szabályok mentén zajló esetek alatt, a társadalmi folyamatok generálta legitimált és elfogadott mechanizmusokat érti. Továbbá aszerint, hogy melyik szokást hogyan szankcionálják, beszél negatív és pozitív szankcióról. A szankciók negatív formáit más néven az etikai szankció kinyilvánítási jegyeit Radcliffe Brown határozottabbnak véli, a pozitív megjelenési sémáknál, s úgy látja, hogy az éppen jelentkező felvett és kialakult társadalmi szokások, szövegkonstrukciók bizonyos helyzetekhez köthetően sajátos jellegzetességgel változnak és alakulnak ki, s ezért a társadalmi szituációkban előforduló szokások révén a viszonyrendszerek sajátos rendszerei valamilyen mértékig tanulmányozhatóak és megismerhetőek lehetnek. De hozzáteszi, hogy ilyen jellegű megközelítéssel, viszont a pozitív szankció vizsgálati keretet rendkívül nehéz megadni, mivelhogy azok a „... *negatív szankcióknál határozatlan formában jelenik meg, nehezebb osztályozni.*” Az úgynevezett „szatirikus szankciókat” a legtöbb esetben az egyén viselkedésére alkalmazzák a közösség tagjai, akik valamilyen ellenszenvet csúfolódást váltanak ki belőlük. A szervezett szankciók ismérvei Radcliffe Brownál, főként az erősen legitimált törvényekhez, büntetőjogi elvárásokhoz kötődnek. „*A társadalmi életből, és annak privilégiumából való részleges, tartós vagy átmeneti kizárás.*” „*A társadalmi rang elvesztése, vagy lefokozás, ami az előléptetésnek, mint pozitív szankciónak pontosan az ellenkezője.*” Ugyanitt tárgyalja a vallási szankciók kérdését is. „*Számos esetben a rituálisan tisztátalan egyént lenézik, mivel veszélyforrást jelent nemcsak saját magára, hanem azok számára is, akikkel kapcsolatba kerül, így akár az egész közösségre nézve is. Ezért egy időre vagy akár tartósan is a közösség társadalmi életéből kirekesztik. Következésképpen ez, ha nem is mindig, egyfajta kötelezettséget ró a bűnösre, vagy a tisztátalan személyre, hogy a szükséges megtisztulási folyamatot felvállalja.*”²⁷

26 Uo.181.old.

27 Uo. 179. old. Hasonló véleményen van Bryan S. Turner is: „*A modern kultúrában a testhez való szeretetgyűlölet viszony dominál.*” Főként a kapitalizmushoz társítja ezeket test-viszonyt teremtő és megerősítő tendenciákat. (Turner, B. S.: A test elméletének újabb fejlődése. In: Featherstone, M., Hepworth, M.,

Összefoglalva azt lehetne mondani és feltételezni, hogy a mozgáskorlátozottakra a fenti szankciók szinte mindegyike érvényesül, verbálisan fogalmi szinten és viszonylag jól megfigyelhető módon non-verbálisan is, különböző gesztusnyelvi reakciók spontán megnyilvánulásaként is. Annyiban azért mindenképpen eltérnek a törvényekben foglalt büntető eljárásoktól, hogy írásos szemantikai nyomokat a közösség a spontán társadalmi interakciók során csak igen ritka esetekben, vagy egyáltalán nem szokott hagyni. Azonban, ami az a felvett kérdőívekből is kiderült, rendkívül gyakran alkalmazzák a „csúnya”, „sérült”, „torz”, „beteg”, „szánalomra és sajnálatra méltó”, „magatehetetlen”, „bűnös” és „szegény” és a többi testtel való azonosítás kategóriáit, mintegy az elfordulás okainak kulturálisan rögzült mentális és pszichikai kifejeződéseit. Ezek a kategóriák pedig bizonyos esztétikai hagyományok, illetve az időben is változó klasszikus szép, idilli test preferenciákhoz tartozónak mondhatóak. A társadalom tagjai a „bűnös” testeken kártérítés, mint erőszakos cselekményt ritkán hajtanak végbe, mivel a jogállamok bizonyos védelmi rendelkezéseit és szankciót sértenék, és mert a sokak által megbélyegzett kvázi „már amúgy is megcsonkított” testet további fizikai tettlegességekkel és eljárásokkal nem kívánják terhelni.

A PSZICHOFIZIOLÓGIA KULTURÁLIS JEGYEI

"Minden tökéletes tevékenység éppenséggel tudattalan éppenséggel tudattalan és többé nem akart tevékenység... hiszen a tudatosság foka lehetlenné teszi a tökéletességet."

²⁸ Antropológiailag, teszi hozzá e nietzsche-i gondolathoz Gehlen *"A tudat — egészen külsődlegesen kezdve, mint a >benyomások< koordinálása és tudatossá válása — kezdetben a legtávolabb áll az egyén biológiai központjától, de olyan folyamat, mely elmélyül, belsővé válik, áthatatosan közeledik ama központhoz"* ²⁹ Gehlen bizonyos

(szerk.): A test. Társadalmi fejlődés, kulturális teória. Józsefvég Műhely, 1997, Bp., 26. old.

28 Gehlen, A.: Az ember. Gondolat, 196. Bp., 97–98. old.

29 Gehlen, A.: Az ember. Gondolat, 1967 Bp. 97–98. old

értelemben követi a kanti, schopenhaueri, nietzschei hagyományt, s ennek értelmében úgy vélekedik, hogy amellet, hogy az életfolyamatok organizmusai inkompenzurábilisak, levezethetetlenek, és magasabb vitális folyamatoknak alárendeltek, az egyedülállóan gazdag emberi konstitúció megfelelő szempontból tekintve bizonyos vonatkozásait tekintve tulajdonképpen mégiscsak megismerhetőek lehetnek. A problematika esszenciája a fenti értelmezésnél nyilvánvalóan jóval összetettebb és sokoldalúbb apparátust mutat, ezért a test-reprezentációk adottságszférájának tekintetében megemlíteném, Malinowski összehasonlító vizsgálatát is, amelyekben az egyes szükségletekből fakadó szimbolikus tárgyhasználati módok és gesztusnyelvezetek csoportjai külön kutatási területet képeznek: „...*a legfontosabb és legegységibb folyamat – a kulturális szimbolizáció és az értékek megalkotása – nem érthető meg az individuuum pszichikumára és fiziológiájára való közvetlen utalás nélkül. A szokások, jártasságok, értékek és szimbólumok kialakulása abban áll, hogy az emberi organizmust olyan válaszadásra kondicionáljuk, amelyet nem a természet, hanem a kultúra határoz meg.*”³⁰ További hipotézisem tekintetében hasznosnak bizonyulhat felhasználni a Malinowski főleg a primitív népek kutatása kapcsán kifejtett meglátását, mivel úgy vélem a mozgáskorlátozottak irracionális tárgyiságát szintén jelentős mértékben meghatározhatják, a Malinowski által is gyakran emlegetett alapvető emberi szükségletek, ide tartozóan a félelem, és szorongások elhárításainak mechanizmusai, az egyéni siker és a stabilitás élményéért felelős védekezési technikák, amelyek a társadalmi hierarchiák szerves részeit képezve a közös tevékenységek és kollíziós formák integrációinak kulturálisan szervezett együtteseként funkcionálnak. Ahogyan a mozgáskorlátozottak egyik lokális csoportjának közegében felvett interjúkból is kiderül, az alanyok, közvetlen környezetüktől, családtagjaitól, illetve a hétköznapi, mindennapok színterein kapott visszajelzések alapján, gyakran találkoznak olyan nem ritkán előforduló mentális attitűdökkel és viszonyulási módokkal, amelyek a kölcsönös kommunikáció rekompensációját a különböző szükségleteik, elvárásaik és képzeiteik okán szervezik, esetleg törik meg. Kende Anna Iris Marion Youngtól kölcsönzi azt az öt preferenciát, amelyek – mondja, meghatározhatják a Magyarország közvéleményét is, tekintetbe véve azokat a csoportokat, akiket a testsajátosságaik alapján ítélnék meg. Az első helyen a testi fogyatékoság, rokkantság szerepel. Az öt abjekciós kategória pedig

30 Malinowski, B.: A csoport és az egyén a funkcionális elemzésben, In: Paul Bohannon, Mark Glazer (Szerk.) Mérföldkövek a kulturális antropológiában, Panem, Bp., 2006, 397. old.

a „...kizsákmányolás, marginalizáció, hatalomnélküliség, kulturális imperializmus, erőszak.”³¹

MIKÉNT KONDICIONÁLHATÓAK A TESTEK?

”Miközben az idegen környezetünkben jelen van, bizonyítékokhoz jutunk, amelyek megmutatják, hogy rendelkezik valamely másoktól megkülönböztető sajátossággal, azon a kategórián belül, amelyhez egyáltalán sorolható volt, és e sajátosság kevésbé kívánatos is lehet; szélsőséges esetben olyan személlyel állunk szemben, aki velejéig romlott, veszélyes vagy gyenge.” *”Az ilyen sajátosságot tekinthetjük stigmának, különösen abban az esetben, amikor diszkreditáló hatása kiterjedt. Néha fogyatékoságnak, hiánynak, hátránynak is nevezzük.”*³²

Az idegenség tapasztalatának és érzetének tükrében a különböző viszonyulási módok során fellépő ambivalenciák alkalmával a megkérdezettek több, mint felének számos rövidebb- hosszabb ideig fennmaradó destruáló gondolata támad. Ezt az a fajta magatartásmódok is jól illusztrálják amelyekben az interkorporális létmódok megnyilvánulnak. Ilyen esetekben előfordulhat, hogy a felek egy olyan sajátos bizalmatlansági diszkusszióba bocsátkoznak, amelyek színtere a kinem mondott magatartásmódja és közege. A sematikus ábrázolásmód nézőpontjaihoz társult finom jelzések a különbözőség okaira vezethetnek rá, miszerint a narratívák révén létrejövő interakciók sorához egyéb társított jelentések is csatlakoznak, illetve szétválaszthatatlanul egységesen adják a jelentések tartalmait. *”Minden szakasz létrehozza tehát az Ember egy (fizikai) ideálját, olyan speciális karakterológiát, mely egyidejűleg új test is.”*³³

Hipotézisem szerint tehát, minél gyakrabban előfordulnak ilyen és hasonló helyzetek, s

31 Kende A.: „Sikertelen” testek, testükkel megjelölt csoportok In: Csabai M., Erős F. (szerk) Test-beszédek.

Az abjekció fogalmát Kende többek között Kirsteva, J.-től kölcsönzi, akinek munkája: Powers of Horror: An Essay on Abjection. New York. Columbia University Press, 1982.

32 Goffman, E.: Stigma és szociális identitás. In: Erős F. (szerk.) Megismerés, előítélet, identitás. Új Mandátum. Bp., 1998.

33 Turner, B. S.: A test elméletének újabb fejlődése. In: Featherstone, M., Hepworth, M., (szerk.): A test. Társadalmi fejlődés, kulturális teória. Józsefvárosi Műhely, 1997, Budapest, 22. old.

jelenségek, a speciális ingereknek és reakcióknak köszönhetően annál inkább megerősödni látszanak azok a definíciók és kényszerek, amelyek az értéképződést lehetővé teszik. Ez által megjelenhetnek a sémarendszerek azon elsődlegességei, amelyekben a már bejáratott elemek beépültek és a dinamikai szükségletek és folyamatok konvencióinak részeseivé váltak. Az ítéletanyagok és verbalításokkal együttjáró tradíciók, mintegy "tehermentesítésként"³⁴ is létrejövő aktoroknak számítanak. *"Most érkeziünk el a magvához Pradines elméletének, mely azért tűnik jelentősnek a számunkra, mert a szerző a gátlás alá került életfolyamatból kiemelkedő tudat szempontját egyesíti azzal a felfogással, mely már az érzéki észlelést is "tehermentesítésnek tekinti."*³⁵ *"Így hát a távolsági észlelés, mondanánk mi, tehermentesíti az organizmust a közvetlen, hozzávetőlegesen fájdalmas érintkezés alól."*³⁶

A RITUALIZÁLT TEST

Ennek tekintetében felvetődik a rituális test problematikája is, amelyet most főként Radcliffe Brown, Arnold van Gennep kapcsán fogok bizonyos tekintetben tárgyalni. A létezés egyik kulcsfontosságú lehetőség feltételét adja, a mozgáskifejtéshez szükséges erők változatainak és össz komponenseinek minimuma, amely tudvalevőlegesen is az egyik legalapvetőbb fizikai szükségletekhez és testhasználati stratégiákhoz is hozzátartozik.

Ezek teszik ugyanis lehetővé a közös tevékenységi formák sikeres kimeneteleit és végbemeneteleinek koordinációját. A kutatásban a résztvevő alanyok többsége, azonban olyan testkonstrukciókkal és testrészekkel, végtagokkal rendelkeznek melyekkel az

34 Uo. 10. old.

35 Gehlen, A.: Az ember. Gondolat, Budapest 1976. 95.old. Pradines, M.: Philosophie de la sensation műve részeként.

36 Uo., 96.old. "... mert ezek egy olyan közeg rezgéseire kötődnek, melynek szerepe éppen az, hogy anyagatlan és megragadhatatlan formában közvetítsenek felénk (potenciális) tapintási észleleteket..." (uo.)

alanyok a megszokott mozgás koordinációktól eltérő változatokkal, speciálisan artikulálódó reprezentációs technikákkal kivitelezve tudnak csak bekapcsolódni a kulturálisan kialakult normarendszerek aktivitásaiba. Hipotézisem szerint ezeket a különböző erőfeszítésekkel és anomáliákkal járó mozgáselemeket, mint kulturálisan szervezett tapasztalatokat, a kollektív tudat első sorban, mint kódolt és erősen determinált, a Radcliffe Brown által használt „negatív szankciók” értelmében lehet figyelemmel követni.

”Mintha láthatatlan válaszfalak nyomulnának a testek közé. Ezek az emberek nem alkotnak közösséget, ugyanolyan bizonytalan távolságok jellemzik őket, ugyanaz a hozzátvetőlegesség és a vonatkozásnak ugyanaz a hiánya...”³⁷

Továbbá összefüggést lehet találni a Gennep féle koncepcióban tárgyalt liminális, azaz a határhelyzeti és posztliminális rítusok, mint az újvilágba való befogadó rítusok és a mozgássérültek szankcionalizálása között. A rítus célja jelen esetben a társadalmi integráció, mint befogadó rítus. Az átmeneti terep pedig a megjelenő viszonyhelyzet.³⁸ Ezen kívül érdemes lehet megemlíteni azokat a meglátásokat is amelyek a szimpatikus és fertőzési rítusokról beszélnek. Miként a testreprezentációk sajátjaival együttesen illetve az ember alapvető kulturális természeti szükségletének tekintetében, félelmeivel illetve identitásképző folyamataiban megjelenő védekező mechanizmusoknak és változásoknak köszönhetően kialakulhatnak a konzekvenciák és szemléletmódok sajátos asszociációs gyakorlatai. *„Szimpatikusnak azokat a rítusokat nevezzük, amelyek azon a hiedelmen alapulnak, hogy a hasonló hat a hasonlóra, az ellentét az ellentétre, a tartalmazó a tartalmazottra (és viszont), az ábrázolás hat a tárgyra, vagy a tényleges személyre, illetve a szó, hatással van a tette.”*³⁹ Ilyen jellegű hiedelmek és test-ítéleti programok jelenhetnek meg azon elterjedt esztétikai képzetekkel együttesen, mint „épp testben ép lélek” szemléleti nézőpontok, mely által a test esetleg speciálisabb jelenségei gyakran esnek az elkülönítés besorolásai alá és szorulnak a tabuk, a tiltások illetve a

37 Hofmann, W.: A művész műtermében In: A földi paradicsom (19. századi motívumok és eszmék). Képzőművészeti Kiadó, Bp., 1987. 12.old

38 Gennep, von A.: Átmeneti rítusok. L' Harmattan, Budapest, 2007, 55. old.

39 Uo. 43. old.

megbélyegzések közé. Másként fogalmazva, a különböző társadalmi cselekedetek és korrelációk mentén vizsgált szegregált korpusz csoport Radcliffe Brown által interpretált szatirikus szankciók, a szervezett szankciók, és a vallási szankciók együttes formajegyeinek implicite is potenciális hordozói. Továbbá az a feltételezésem, hogy a kerekesszék látványának hatására megváltozik a személyek közötti hagyományos illetve hétköznapi környezet térhasználatának érzet-minősége, mely egyáltalán nem a szakrális tér érzetének identifikációja, sokkal inkább attól elütő élethelyzeteknek tűnnek. *”...eredeti tapasztalásaink nem elszigetelt dolgokra és tulajdonságokra vonatkoznak, hanem inkább egy olyan mezője van a tapasztalásunknak, amelyből szellemi tevékenységünk bizonyos elemeket mint tér- és időbeli háttérükből kiemelkedőket kiválaszt...”*⁴⁰ Az így kiváltott ismeretlen térhasználati minták és térbeli viselkedés együttesek az adott gyakorlatok nem pusztán kivételes esetei, időbeliségüket pedig viszonylag gyors és spontán reakciók és gesztusrendszerek alkalmazása jellemzi. *”A ”test társadalmilag szabályozatlan felmutatásának helyszínei” között tarthatjuk számon a háborúk, vallási villongások brutális megnyilvánulásait, a lázadások, tervezett vagy spontán szerveződő mérsárlásait vagy a nyilvánosan elkövetett közbűncselekményeket.”*⁴¹ *”A nem normatív, de társadalmilag szabályozott ”lázas-rítusok” is részben ehhez a csoporthoz köthetőek, hisz sok esetben a ”lázas-rítus” végkifejletként a ”társadalmi kontroll” teljes hiányában tomboló erőszak hasonló testfelmutatásokat produkált. Ezzel kapcsolatban állapította meg Klaniczay Gábor, hogy a ”társadalmi életet szabályozó rituális rend: a »lázas-rítusok« a »státusz-szerepcsererítusok« a társadalomszervződés ugyanolyan nélkülözhetetlen elemei, mint azok a szertartások amelyek a társadalom struktúrájának, hierarchiájának a normatív képét hirdetik szimbólumaikkal.”*⁴²

A TEST, MINT STÁTUSZ

40 Schütz, A.: A fenomenológia néhány vezérfogalma. In: Hernádi M. (szerk.): A fenomenológia a társadalomtudományban. Gondolat, Bp., 1984, 111. old. „...ennélfogva a mögöttes konstitúciós folyamatok logikájára kell alapozni, amelyeket csak a fenomenológiai redukcióval hozzáférhető transzcendentális mezőn belül lehet vizsgálni.”

41 Tóth G. P.: A lator teste és a lator test. A bűnösség kultúrája a kora újkori Magyarországon és a büntetés- emlékeztetés problémája In: Korall, Budapest 2001. Ősz - Tél, 149. old. A szerző Macmullan 1992 és Hobsbawm 1978-as munkájára hivatkozik.

42 Uo. 149-150. old. Klaniczay 1984-es munkájára hivatkozva.

Susan Sontag „A betegség, mint metafora” című tanulmányából a különböző ítéletek és betegségek kapcsán elmondható, hogy számos tünet illetve halálos kór eseteihez, különböző időszakokban és periódusokban eltérő beszámolók és elképzelések társultak. „*A kereszténység kibontakozása minden területen, így a betegség felfogásában is új morált hozott; szorosabb kapcsolat kezdett kialakulni betegség és „áldozata” közt. A betegségnek büntetésjellegű felfogás szülte azt az elképzelést, hogy a betegség különösképp helyénvaló és igazságos lehet.*”⁴³ Illetve az a keresztény nézet is elterjedt, hogy a kegyesek boldogságával szemben az istentelenek boldogsága, azaz a székből ülő bűnösnek tekintett beteg lelkek nem juthatnak hozzá. „*Boldog ember az, a ki nem jár gonoszok tanácsán, bűnösök útján meg nem áll, és csúfolódók székében nem ül...*”⁴⁴ Az uralkodó illetve örök értékeket képviselő társadalmi normákon keresztül tehát az egyén dominanciájának illetve szerephelyzetének tudata, a hatalmi aspektusok közegeiben megjelenő perspektívák közegeiben zajlik.

Azokat a kombinációkat és összesség jegyeket, amelyek a státus és szerep összekapcsolódásai révén a mindennapi gyakorlatokban is megjelennek Ralph Linton „tulajdonított” és „elért” státusznak nevezi. A státusz és szerep Linton felfogásában olyan értékképző jelrendszerek, amelyek a kulturálisan meghatározott ítéleteket összekapcsolják a társadalmi struktúrát alkotó jelenségekkel, a különbözőségeket hitelesítő pozíciókkal.⁴⁵ „*A kulturális elemeknek négy jellemvonást tulajdonít: a formát, a jelentést, a használatot és a funkciót. A forma Linton számára a viselkedésminták teljes rendjét jelenti; a jelentés azokra a képzettársításokra utal, amelyeket a kultúra tagjai rendelnek hozzá egy kulturális elemhez, és ez lehet szubjektív, sőt néha öntudatlan; a használat egy elemnek egy adott kulturális kontextusban való felhasználására vonatkozik. A kulturális elemeknek ebből a sokoldalú megközelítéséből következik, hogy Linton szemben állt a kulturális valóság*

43 Sontag, S.: *A betegség, mint metafora. Európa, Budapest, 1985 (6)*

44 Szent Biblia. Károli Gáspár (ford.) Zs 1.1. Magyar Bibliatársulat, Budapest, 2011, 552.old.

45 Linton, R.: Státus és szerep. In: Bohannon, P., Glazer, M. (szerk.) *Mérföldkövek a kulturális antropológiában.* Panem Kft., Budapest 2006. 268 - 276.old. Forrás: Linton, R.: *The Study of Man: An Introduction.* Englewood Cliffs, New Jersey, 1936. Prentice Hall, új kiadás, 1956.

*kizárólagos vagy egyoldalú magyarázatával. Sőt egyszer leszögezte, hogy az igazi előrehaladás az antropológiában nem származhat a funkcionalizmusból, csak az összes szemlélet szintéziséből.*⁴⁶

A megkérdezettek a „beteg és tisztátalan testhez” fűzött viszonyítási preferenciáik és magyarázataik okát főként a „a kerekesszékek látványában látták, amelyek mint „a nem élő mechanikai”, vagy a „nem működő”, a megszokott mozgásformáktól eltérő, vagy annak csak korlátozott formáiban megjelenő, mintegy „mozdulatlan”, „megbénult”, „halott” testtel való azonosításának a fellelhető csoportjegyeit képviselnék. Amint azt a többlépcsős csoportos mintavétel is mutatja, a mozgáskorlátozott személyekről első sorban, mint kerekesszékesekről beszélnek, azaz a tárgyiség részvételének erejét emelik a szubjektum illetve az illető csoportokat alkotó személyek státusza fölé. Úgy tűnik, hogy státuszerep kialakulását jelentősmértékben meghatározó a „tolo-kocsis” a „mozgássérült” nyelvi kifejezések mellé hozzájárulnak a megismerés formakeresési, kompozíciós struktúrái is. A 112 válaszadó több mint a fele ugyanis azt állította, hogy számukra már messziről jelentkezik és feltűnik az a „védjegy”, amivel az azonosítás megtörténik. Egy csoportos interjú alkalmával pedig, mely egy helyi mozgáskorlátozottakkal foglalkozó kolozsvári alapítvány részére bérelt helyiségben történt, kiderült, hogy többen is fültanúi voltak azoknak a jelenségeknek, amikor is egyesek bizonyos társadalmi rétegbe tartozó személyek annak a „különbönmű nem is léteznének” feltételezésnek adtak hangot, hogy a fémváz szerkezet nélküli feltételek és képzetek révén gyakorlatilag még inkább felerősítve érzik „a veszélyforrás értékét”.

A kérdőívfelvételek alkalmával elhangzottak alapján pedig a 30 év feletti válaszadók mintegy a tárgy uralmára, és státuszszimbólumára hívták tehát fel a figyelmet, mely szempontjuk szerint az ember fölötti különös hatalommal és képiséggel rendelkezik.

„A hatalom eszméjének esztétikai, vagyis képi megjelenítése „ösztönzést ad a képzelőerőnek arra, hogy kiterjedjen rokon jelenségek egész tömegére, melyek készítésére többet gondolunk, mint ami egy szavak által meghatározott fogalomban kifejezhető.”⁴⁷

46 : Bohannon, P., Glazer, M. (szerk.) Mérföldkövek a kulturális antropológiában. Panem Kft., Bp., 2006. 267. old.

47 Danto, A. C.: Testet öltött jelentések mint esztétikai ideák. <http://www.holmi.org/2006/11/arthur-c-danto-testet-oltott-jelentesekmint-esztetikai-ideak>

A társadalmi folyamatok kódolásnak következtében a kulturálisan szervezett objektivációs technikák, motivációk esetleg kényszerek hatására és olyan összefüggések és metódusok képesek létrejönni, amelyekkel mintegy társadalmilag szabványosított szimbólikus formákat kényszerítenek tagjaik testére. Ezáltal a szövegkontextusok és fogalmi apparátusokban is megfigyelhető változásról illetve fenntartott modulációs sorozatokról lehet beszélni kialakítva egy társadalmi határfelület modelljét.

A kisajátítás ilyen jellegű kollektív természete ugyanis rendelkezésre bocsájthatja azokat az előrejelző funkciókat, amelyeket bizonyos köztudott formákban és megállapításokban összegződik, mint az egyes egyenlőtlenségek vagy szembenállások viszonyai. Henri Tajfel is az egyik szociálpszichológia alapkísérletében arról számol be, hogy olyan jelek és összefüggések jelenhetnek meg amelyeknek egyidejűsége képes lehet bizonyos kategórikus különbségek fenntartására.⁴⁸ Mivelhogy a fenti állításokkal nem csak egy élet státuszszimbólumának hiányára utaltak, "a képesség valamire" elvesztéseként, hanem, mint formabontó tényre és tartós, ezért kerülendő végérvényes állapotra. A "teljesítményvesztést" tehát, mely nem csak a szerkezeti elem direkt látványa "állít elő", az életfolyamattal együttesen jelentkező "mi lenne ha" további kategóriákkal gyakorlatilag, mint elidegenítő hideg funkcióként azonosít és jelenít meg.

Ezáltal előfordulhat, hogy a "Másik", gyakran tőlünk, mint független és akkult tárgy válik rögzítetté, s mint ontológiai különállóság a különböző benyomások és észrevételek révén sajátosan idegenszerű ismérvé és képpé alakul. *Az "elidegenedett test" par excellence tapasztalati tudomásulvétele, a feszélyezettség, és az ellenkező élmény, a fesztelenség, egyértelműen egyenlőtlen megoszlásban jut a különböző társadalmi tagjainak osztályrészéül.*"⁴⁹ A kutatási célokat illetően rendkívül kíváncsi voltam milyen jelentéshorizont mentén képződnek meg a csoportok tagjainak szimbólumrendszerei, és azokat hogyan tudják kifejezni. A székekkel és széktípusokkal "összeforrott, összeolvadt élet" képzetek történetisége kapcsán az egyik Szalay Miklós szövegben olvashatunk, aki levezeti és bemutatja a korai, pontosabban a királyi udvar és vezetőinek többféle eljárással és technikával díszített széktípus hierarchiáját, amely rendkívüli jogot, rangot és tisztséget

48 Garai L.—Köcski M.: A szociális kategorizáció és az identitásképzés kapcsolatáról. In: Azonosság és különbözőség. Scientia Humana, Bp., 1996. 75. old.

49 Bourdieu, P.: Hevenyészett megjegyzések a test társadalmi észleléséről. A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése General Press, Bp., 2008.

jelentett "viselői" számára.⁵⁰ . Ezzel szemben, "a székhez kötöttség" azonosításként a mélyinterjúk során az adatközlőkben többféle képzettársítás és asszociációs mező is megjelent. Álláspontjuk szerint, mint ahogy az előbb is említésre került, a szék jelenléte, alapvetően meghatározó szempontot tükröz, tudnillik – mint mondják, a "lenti" pozíció ismérve, "Az, amire le kell nézni". "Aki huzamosabb ideig székben ül beteg vagy idős, tehetetlen és segítségre illetve gondozásra szoruló személy." Egyiküktől pedig olyan ötlet hangzott el, miszerint az a rendszer illetve szerkezet lenne a legideálisabb a számukra, "amely legalább olyan magasan állna, mint egy bicikli". "Persze, - teszi hozzá az alany, ez automatikusan rontaná és korlátozná a tömegközlekedésekre való felszállás lehetőségét, de mi lenne, ha ebben a modern világban ezek a gépek, egyúttal járóeszközök is lennének?" A megkérdezettek egy része továbbá azt vallotta, összehasonlításként, hogy azokkal a foglalkoztatottságú személyekkel kapcsolatban, akik a volán mögött ülnek, s alsóbb végtagjaik szintén nem látszanak, nem váltanak ki olyan ellenszenvet, mint a kerekesszékesek látványa. Továbbá az autót, mint közlekedési eszközt jelölték meg olyan társadalmilag preferált tárgy illetve státuszszimbólumként, mely látszólagosan képes feloldani és elfogadhatóbbá tenni bizonyos életformák alapvető nehézségeit, miként ha azt egy mozgássérült vezetni tudja"na mégiscsak képes vmire, hasznos vmire"- állítja Béla, a film egyik szereplője is, akit míg a kerekesszék hiányában gyerekkorában állathordó szekérral vittek iskolába, édesanyja és keresete révén később hozzájuthatott egy automobilhoz. Emmellett a különböző interakciókat kísérő megfigyelések alapján a mozgáskorlátozottak megítélésére vonatkozó tendenciákból az is kiderül, hogy a megkérdezettek viszonylag ritkán látnak vagy találkoznak köztereken az említett csoportok tagjaival, illetve az a fajta "mintha ott se lenne" sematikus hiánykijelölés feltételezése is bebizonyosodni látszik, amikor is az egyik fél annak ellenére, hogy látja a másikat, nem tudja vagy nem is akarja szembesíteni magát a látottal (képpel). Mintha az ember lényét illető impulzusszerűen felmért fantazmák és vonások, bizonyos intézményesített határheyzeteket működtető erőknek köszönhetően kikerülendő provokatív figurák jelenlétével, vagy élő-szobor látványával számolnának.

"...Foucault-nak — a szubjektum strukturalista kritikájának következtében — az emberi testet történetetlen és a végtelenségig kondicionálható energiatömegként kell

50 Szalay M.: Tárgyi világ és társadalom. Tabula, 2004. 7 (I). 5. old.

bemutatnia.”⁵¹ ”Honneth szerint ”Adorno racionalitás-elmélete a természet uralásának modelljét tartja szem előtt, Foucault koncepciója pedig a szociális ellenőrzés modelljére épül.” Mindkettő közös témája a ”testhez kötődő szabadság játékerének szétrombolása” Foucault, Adornóhoz hasonlóan, a racionalitás áldozatának az emberi testet tekinti.”⁵² ”...az interakció hallgatólagosan elfogadott, a magasabb rangúak által tiszteletben tartott rendjét, interakciós vandalizmusnak nevezik. Az utcán élők gyakran igenis alkalmazkodnak a mindennapi beszédformákhoz az egymással, a helyi üzlettulajdonosokkal, a rendőrséggel, a rokonokkal és az ismerősökkel folytatott interakciók során. De ha kedvük tartja, úgy boríthatják fel a mindennapi beszélgetés konvencióit, hogy ebizonytalanítják a járókelőket. Az interakciós vandalizmus áldozatai még kevésbé tudják megfogalmazni, mi történt velük, mint a durva fizikai vagy verbális támadás áldozatai.”⁵³

A TEST, MINT AZ ESZTÉTIKUM SAJÁTOS SÁGA

„Egy olyan kultúrában, amely immár időtlen idők óta attól szenved, hogy az intellektus túlburjánzott benne az energia és az érzéki képességek rovására, az értelmezés az intellektus bosszúja a művészettel szemben.”⁵⁴

” A művészetelmélet egyszersmind kultúraelmélet is, nem pedig valami mindentől

51 Csabai M—Erős F.: Testhatárok és énhatárok. Jászöveg Műhely, Bp., 2000. 44.old.

52 Uo. 43. old. A szerzőpáros Honneth, A.: Elismerés és megvetés c. munkájára hivatkozik. Jelenkor, Pécs 1977. 55.old.

53 Giddens, A.: Szociológia. Osiris Kiadó, Bp., 2008.121. old.

54 Sontag, S.: Az értelmezés ellen <http://lato.adatbank.transindex.ro/?cid=118>

*független vállalkozás”.*⁵⁵

Azt a módot, ahogyan az emberi érzékelés szerveződik, abban a sajátos társadalmi közegben amelyben végbemegy, nemcsak a történelem, hanem a különböző társadalmi átalakulások és művészeti irányzatok is szervesen érintik és az önképző folyamatokhoz közvetlenül is hozzátartoznak. Az emberi illetve társadalmi alapon szerveződő ítéletek ennek értelemben egyben esztétikai ítéletek hordozói és kifejezői is. Azaz, azt mondanám, hogy a társadalmi normarendszer formáinak interakcióbeli jeleneteit célzó teoriáinak és gyakorlatainak az alapját illetve a kognitív modellek műödéseit és mechanizmusait főként az esztétikai tapasztalatok és minőség együttesek standardjai képzik meg.

*”A. Goldman szerint a következő esztétikai tulajdonság-típusokat különíthetjük el: 1. tiszta érték-minőségek (például szép, csúnya, fenséges), 2. érzelmi tulajdonságok (például szomorú, vidám, dühös), 3. formai tulajdonságok (például arányos tömör) 4. viselkedésbeli tulajdonság (például tiszta, élénk [szín vagy tónus]), 8. történelmileg meghatározott minőségek (például eredeti, konzervatív, másolat).”*⁵⁶ E szerint az elkülönítési sémarajz szerint felépített kérdőívekre adott reakciókból, mint kiderült a személyek többsége a megjelölési skálán az egészséges testhez való viszonyítás alapján rendelkezett, mint érték minőség. Szinte el se hangzott a szép, a más, vagy az érdekes ”kategóriája”. Az alanyok e mellett ”valamilyen egészen ritka” élménnyel való szembesülésről beszélnek, amelyben a szép titulussal inkább csak mint egy-egy preferáltabb művészeti cselekménnyel összefüggésben álló érték-hordozót illetnek. Végül is azt lehetne mondani, hogy a mozgáskorlátozott személyek leginkább azon különös és elviselhetetlen állapotok tehetetlen elviselőjeiként definiálódnak, amelyek szerint a dinamikus életfolyamatoknak kitéve, mint szenvedő alanyok jelennek meg, miként lehetőség potenciáljaik között alig vagy egyáltalán nem jelenhetnek meg és találhatóak meg megoldásvariációk illetve mozgásterek. Rendszeresen találkoztam két olyan alannyal, akik nehezen érthető beszédkézséggel rendelkeztek. Ezért újabb beszélgetéseket kezdeményeztem az illető kérdőív csoport egyes tagjaival. Az akkori találkozás alkalmával 5 ember közül 4 egybehangzó véleménye szerint mintegy ”ha valamit mondtak is” is ezek

55Geertz, C.: A vallás, mint kulturális rendszer. In: Az értelmezés hatalma. Osiris, Budapest, 2001. 289 old.

56 Kollár József: Az elme és a művészetfilozófia flörtje. A művészi értékelés nyelve.
<http://www.c3.hu/~gond/tartalom/18-19/fracollar.html>

az emberek az "archaikus" látás és hallás perifériájára szorulnak, mint nem létezők vagy "ügysem érhető". A beszélgetést megelőző korábbi kérdőívekből pedig az is kiderült, hogy a mozgássérültekhez kapcsolódó ítéletekben csupán igen ritka esetben játszik fontos szerepet a nemi megkülönböztetés, annak ellenére, hogy a modernitás világába éppen hogy a horizontális vonal két pólusát és ellentétét jelenti. Döntően azt állította mindkét csoport, hogy szinte csak a segítségnyújtás alkalmaira redukálódik ez a kérdés és látószög. Meggyőződésük ugyanis, hogy a fiatalabb kerekesszékes nők számíthatnak leginkább gyorsabb és kedvesebb reakcióra, illetve nagyobb empátiára és elfogadásra. Más esetekben – mondják, marad a megszokott "tolókocsisoknak fenntartott" általánosító szemlélet. Az derül ki továbbá a válaszokból, hogy azokról a személyek részéről, nem mondható el ez a feltételezés akiknek hozzátartozói között mozgáskorlátozott személy él illetve azokól, akik a helyi vagy nyugati társadalom valamilyen tánc közegében és csoportjában dolgoznak. Az elméletek többsége, melyek a társadalmi nemek osztályozását és történeti változásait figyelik és tárgyalják, többnyire nem térnek ki direktten a mozgáskorlátozottak helyzetére. A megkérdezettek ítéletrajz felvételének másik részét jelentették, azok az elkülönített kérdésfeltevés csoportok, amelyek a mozgáskorlátozottak megítélésében szerepet játszó "tisztaságdimenziót" vizsgálták. A kérdésfeltevés ötlete Robert Pagés szövege alapján született.⁵⁷ A típusreferencianyagok háttérében, mint az azonosulás és elhatárolódás sajátos mozzanatai, az esztétikai minőségek sokfélesége ellenére is a "csúnya", "dirrekt", "sokkoló", "szegény" én-megjelölő funkciók álltak, de elhangzottak az "*olyan mintha belemászna a privát szférámba*", "*nem is tudom mit kezdenék ilyen helyzetben*" kezdetű mondatok is. Az interneten közel több, mint 100 alanynak körbeküldött mozgáskorlátozottakat ábrázoló képek alapján érkezett visszajelzések és benyomások alapján összességében elmondható, hogy a mozgáskorlátozottakat érő szankciókat illetve használati preferenciák szabályozását, mint a közgondolkodás általános gyakorlatait, az esztétika bizonyos tárgykörébe tartozó objektíváló folyamatok külsővé tétel-elméleteihez lehetne hasonlítani és azok működésével szerint törekedni a jelenség leírására. Másként fogalmazva a kognitív modellek non-verbális tartalmait jelentős mértékben meghatározzák a társadalmilag átörökített esztétikai ingermechanizmusok koherenciái.

⁵⁷ Pagés, R.: Más személyek észlelése. In: Lengyel Zs. (szerk.): Szociálpszichológia, Osiris, Bp., 2002. 264. old.

MOZGÁS ESZTÉTIKAI ÍTÉLETEK A TÁRSADALOMKUTATÁSBAN

”A mozgás ”anyagatalan”, csak a látványban észlelhető. Nem tapintható, ezért elképzelhetetlen, hogy két eltérő megjelenési formát öltson: egyszerre legyen valós és a valós másolata. Az esetek döntő többségében a tapintás határozza meg az ”anyagszerűség” érzékelését. Az ”anyagszerűség” alapján osztályozzuk a bennünket körülvevő valóságot, és különböztetjük meg a tárgyakat másolatuktól, gondosan ügyelve arra, hogy a világ felosztását semmi se zavarja meg.”⁵⁸

A testhez fűződő viszonyulásmódokban a mozgás jelentősége főként vagy oppozicionálisan a mozdulatlanág aspektusából közelítve jelentkezik, vagy a hétköznapi cselekvésminták felől illetve az intézményesformákban megjelent és elismerést szerző formarendszerek együtteseként, amelyeket bizonyos körökben és időszakokon keresztül tehát akkult fogalomrendszerek jellemeznek. A test használatának potencialitása folytán olyan öröklődő hajlamok is jelentkeznek, amelyek nem csak az arány és szimmetria tanult felismerését, de az egészségesnek titulált test minősítések szintéziseit is magukba foglalják. Ráadásul, az a tendencia is megfigyelhető, hogy az egészséges test fogalmának keret feltételeit és megjelenésmódjainak átalakulásait, bizonyos időn belül a mozgásrendszerek megváltozott viszonyulási szempontjai követik. Az interakció igazolását a huszadik század elején a hagyományosnak és klasszikusnak tekintett művészet újragondolásának érdekes fejleményei, illetve azok a végbemenő változások is megmutathatják, amelyek nemcsak a mozgás-esztétika és a tánc invariáns jegyei közt, de a mozgóképes viszonylatok nyomán kialakult technicista törekvések következtében a filmnyelv közegében is felmerültek. A nyolcvanas évek magyar filmművészet radikális gondolatváltása, a kép-jelentések párhuzamainak *mezodikus egységét*⁵⁹ és holisztikus szerkezetét hirdette. Ivan Ladislav Galeta Erdély Miklóssal készített interjúja alatt a következő megjegyzést teszi: *„Ezt a filmet olyannak érzem, mint a képeket, amiket mostanában festesz...”*. *Hát persze –mondja az alkotó: „Ugyanaz a gesztus. Gesztusok...*

58Erdélyi M.: A filmről. Peternák Miklós (szerk.), Bp., Balassi, 13-14 old.

59 Ponty, Maurice M.: A film és a modern pszichológia. In: Metropolis 2004/3. Bp., 13. old. Pudovkin kapcsán, miként a film „*időbeni forma*”.

Nagyon hasonlít. Tulajdonképpen ez egy posztmodern gesztus... ”⁶⁰ „Az egyszerre hat.”⁶¹

A LÁTSZAT – KÉP TEST IMMANENCIÁJA

”Látásnak azt nevezzük, amikor az emberek általában ugyanazt a képet látják.” A kép illusztrálja a legegyszerűbben azt a tényt, hogy előzetes interpretációnktól függ, hogy mit is látunk.”⁶² Éppen az ilyen és hasonló ”előzetesen megjelenő” tartalmakat és összefüggésrendszereket keresem, illetve arra igyekszem rámutatni, hogy a mozgásorlátozotokkal való találkozások és párbeszéddek test-helyzeteinek hogyan mutatkoznak meg a sajátos relikviái, és az autentikusnak titulálható tapasztalat horizontjai hogyan reprezentálhatóak. Annak következtében ugyanis, hogy megértjük, hogy vannak olyan jelenségek amelyeknek bizonyos alternatívái beépültek a múlt történeti folyamatában, s közös jelentésvariánsokként illetve átmeneti formaegyüttesekként előhívhatóak, elfogadhatjuk a már szinte mechanikusan és automatikusan működő előhívási technikákkal rendelkező kognitív sémarendszerek jelentőségét is. Erről számol be több tanulmány is, amely közül most Gottfried Boehm-ét választottam. Aki a ”Látás hermeneutikai reflexiók” című tanulmányában, illetve a mozgásba hozott reflexiók kapcsán megjegyzi, hogy a ”mindennapos látásnak”⁶³ ellentmondó közegben megjelenő jelenség, vagy tárgy, az illető személyt ”a hirtelen váltásnak” és interakciónak köszönhetően olyan zavarba illetve állapotba juttathatja, amely révén saját határával és lehetőségeivel szembesül, hiszen a megismerés új fajta aktorokkal, szokatlan kódokkal

⁶⁰ Erdély Miklós: A filmről. Peternák Miklós (szerk.), Budapest, Balassi Kiadó, 13. old. E. Miklós nemcsak filmkészítő, - a dolgozat szempontjából az „Az álommásolatok”c. 1977-es Balázs Béla Stúdióban készített kognitív filmje is érdekes lehet, ezen kívül író, költő, képzőművész és építész is egyben.

⁶¹ (u.o) 14. old. de a 17. oldalon a következő interjúban kiderül, hogy a struktúra szerepét, ha képletesen is úgy kezeli, mint egységesített „gubanc”, amiben egyszerre szólnak és hatnak a hangok és annak fordításai.

⁶² Gombrich Illúzió és vizuális csapda, 290-291 old In: Bacsó B.(szerk.): Az esztétika se vége se hossza

⁶³ Boehm, G.: Látás. Hermeneutikai reflexiók
nyf.beckground.hu/incoming/filozofia2/3_mi_a_kep/boehm.rtf 3.old.

kénytelen operálni. Boehm olyan pillanatnyi "átmenetekről" beszél, illetve több helyen Merleau Pontyra is hivatkozva "vizuális konfigurációkról", amelynek evidenciái az érzéki meghatározhatatlanságuk ellenére mint, benne rejlő lehetőségek adottságaiként majdhogynem teljesen kialakulni, illetve kodifikálódni és átörökölni látszanak. Eképpen a köztes felismerésnek tartománya "hiján van a fokozatoknak és irány nélküli, azaz reverzibilis".⁶⁴ "Mindaz, ami beteljesíthető tehát az abszencia állapotából keletkezik. Az abszencia azt jelenti, hogy az érintett pontok, vagy foltok egyike sem vonatkozik önmagára. A kép vizuálisan túldeterminált..."⁶⁵ Ezzel csupán azt kívánom bizonyítani, hogy a mozgáskorlátozottak megítélésének diskurzusait a szemléletek hasonló módozatai és dinamikai viszonyai töltik be. Tehát a helyzet és tárgy felismerő konstítúcióban a mozgáskorlátozottak személye kapcsolatában szinte automatikusan létrejöhet ez a fajta sajátságos, sok esetben csak pillanatokra korlátozott, de rendkívül sokat jelentő "hiányállapot". Nem beszélve arról, hogy olyan társadalmi tényezőkként, mint amiről Szabari Vera is beszél immáron, a tudományos tevékenységek körében elismert és nélkülözhetetlen feltételeknek számítanak.⁶⁶ Erre a szokatlan tendenciára, illetve látványra utal Gombrich is: "...valamilyen kiinduló feltevés elfogadására kényszerítene, amelyet azonban nem lehet végig fenntartani. Ebből fakadó zavarunk arra utal, hogy szokatlan tapasztalattal állunk szemben."⁶⁷ "Egy kép tehát azáltal válik képpé, hogy a papíron látható jeleket értelmünk koherens és konzisztens üzenetté képes rendezni. Ha konzisztenciát érzékelünk és kialakul egy interpretáció, akkor igen nehéz azt

64 Uo. 10.old. Gondolatmenetét a szerző Cézanne bizonyos festményeinek példáján keresztül vezeti le.

65 Uo.

66 Szabari V.: Tudományképek és társadalomszemléletek. In: Somlai Péter, Surányi Bálint (szerk.): Látás-viszonyok. Pallas, 2009, Bp., 125.old. Arnold Gehlen (Kor-képek. Gondolat, 1987 Budapest 48.old.) hármas felosztásában is megjelenik ez a tendencia és mozzanat, miszerint a tapasztalati tudomány ideáltípusába különböző tapasztalat alapú megfigyelésekből szerzett benyomások is tartozóak.

67 Gombrich, Ernst: Illúzió és vizuális csapda. In: Bacsó Béla: Az esztétika se vége se hossza. Ikon, Budapest, 1995. 294 old

érvénytelenítenünk, kilépnünk belőle.”⁶⁸ Hipotézisem szerint tehát a testjegyek megítélésének helyzetei szinte kivétel nélkül függenek a kulturális megfelelések és vonások révén kialakult képi mezők, és a normalitásnak titulált társadalmi értékek mentén zajló kategorizációs gyakorlatoktól és polémiáktól. Másképpen szólva, az ilyen jellegű és kvalitással bíró folyamatok és struktúrák révén a normális és az elfogadható test-ideához fűzött viszonyok és kapcsolatok artikulálódnak elsődlegesen és jutnak kifejeződésre. A test-normák kialakulása én-féltő mechanizmusokkal különböző differenciákkal, és elhatárolódásokkal párosulnak, s mint értékítéletek verbalizált test anyagai és formái a kultúra immanenciájának univerzáléiként az összműködés társadalmi alapját képezik.

”A ”látszat” azt juttatja elsőnek eszünkbe: ”a látszat csal”. Valami a ”látszat szerint” ilyen, de valójában mégsem az. Ilyennek és ilyennek ”látszik” de éppen csak látszik, valójában nem olyan (de legalábbis nem biztos, azaz kétséges, bizonytalan, hogy olyan). A második jelentésdimenzió ugyanakkor félreérthetetlenül jelen van olyan kontextusokban, mint például a következő: ”Már látszanak a part körvonalai.” Látszanak, azaz megmutatkoznak, föltűnnek, megjelennek; fölbukkanak a látótérben, a horizonton, előlépnek érzékileg a háttérből. Hasonlóképpen: ”Már látszanak valaminek a jelei”, például a javulásnak, a betegségnek, annak, hogy megváltozott, másképpen él.”⁶⁹ A megismerés elsődleges helyén pedig az a fajta a perceptuális kategorizáció állhat, amely vizsgálati anyagról egy Győri-Dani Dóra Rokszin Adrienn szöveg is beszámol:”Egyes kutatási eredmények alapján úgy tűnik, hogy az N1 komponens általános diszkriminációs folyamatokat is tükröz, és az asszociációs kérgi területek felől érkező, úgynevezett top-down hatások is befolyásolják, mivel ugyanarra az ingerre az elvégzendő feladattól függően változhat a megjelenése.”⁷⁰

68 U.o. 300. old.

69 Fehér M. I.: „Az eszme éréki ragyogása”: Esztétika, metafizika, hermeneutika <http://real.mtak.hu/3545/1/1055730.pdf> 136.old.

70 Győri-D. D.– Rokszin A.: A vizuális kategorizációs folyamatok elektrofiziológiai korrelátumai. In: Iskolakultúra Bp., (2-3) XXI. évf. 2011. 02-03. (A kutatást Vogel, E. K. és Luck, S. J végezte, a kutatási anyag megjelent: The visual N1 component as an index of a discrimination process. Psychophysiology, 37. Sz. 190-203) *”... a viselkedés változók sem feltétlenül korrelálnak a tudatosulás mértékével, és látórendszerünk számunkra tudatosam nem értelmezhető jellemzők alapján is befolyásolhatja döntéseinket.”* A szerző Pléh Csaba: Kognitív idegtudomány c. munkájára hivatkozik.

A MOZGÁS VALÓSÁGÉLMÉNYÉNEK HOZZÁFÉRÉSE A KÍSÉRLETI DOKUMENTUM FILMBEN

„*Anyag is vagyok, szellem is, énem bizonyos módon egymásba kapcsolja a kettőt, eleven és élnivaló viszonyra valósítja együttlétüket. Bizonyos tehát, hogy saját anyagom és saját szellemem, testem és lelkem viszonyát illetően nem vagyok egészen tudatlan, e viszony számomra tapasztalatiság s ha azt, amit átélek benne, alátámasztom és gazdagítom azzal, amit a ténybeli kutatás és gondolkodás tudományosan megvilágított valószínűleg egészen közel jutok e probléma megoldásához*”⁷¹ Henri Bergson az eszmélet közvetlen adottságainak tanulmányozása közül bizonyos okfejtései köztudott, hogy az agyfiziológiai kutatások részéről kísérleti kimutatásokkal is alátámasztott igazolást nyertek. A szellem kölcsönhatásában az agynak a felejtést, míg az eszméleti jelenségnek, azaz a szellemnek tulajdonította az emlékezést. A megkülönböztetés köztes láncolatát a testnek illetve a mozgás spontaneitásának az elgondolására alapozta, azaz a kölcsönhatás függvényét elsősorban három komponens együttes működésében látta, a szellem, az agyvelő, és a mozgás-tartalmában, mely utóbbi képes a múltbéli emlékek és élmények között valamilyen értelemben információt szolgáltatni.⁷² Miként azt Bergson is állítja, a tapasztalati folyamatok mozgás-reflexiók nélkül nem értelmezhetőek, hiszen a sok és az egy minőség-sorozat változatainak állapotai, a tér és a fogalmasított tartam az idő aktualitásában zajlanak, mint *egymásba hatoló minőségek folyamatossága*,⁷³ olyan esztétizáló látásmódok sajátja, melyek az emberi természet önnön velejáróiként funkcionálnak. Ezt jól illusztrálhatja Ramacachandran esztétikai preferenciáinak sora, miként milyen fontossági sorrendben illeszkedik és kapcsolódik össze, hangolódnak egymásra az idegrendszeri és

71 Dienes V.: Bergson filozófiájának alapgondolatai. In: Különlenyomat, „Religio” Hit és Bölcsellettudományi Folyóirat, Bp., 1929. 16. old. Dienes Valéria Henri Bergsonnál is tanult filozófiát, több munkáját fordította magyarra. 1912-ben, azaz a 100. évfordulóját ünneplő Magyar Mozdulatművészeti Iskola megalapítója, és az orkesztika néven emlegetett mozgástechnika és rendszer kidolgozója.

72 Uo. 20-21. old.

73 Uo. 8. old.

tudati elvek folyamatai.⁷⁴ Az emlékezés és a perceptuális készségünk működésében illetve a befogadói aktus folyamatában megjelenő geometriai alakzatok és téri viszonyok konstellációja nem lehetséges, a 3. legfontosabb mozzanat, a mozgás és dinamikai relációk felismerése nélkül. Hipotézisem szerint ezért a mozgás, mint vizuálisan is rögzíthető illetve alkalmazható nyelv, ha revidálódva is a tudati jelenségek sajátos hordozója, főként azokra az esetekre vonatkoztatva, amelyek során a tudati működések nem feltétlenül a kulturálisan preferált elvek mentén szabályozottak. Ezzel a kijelentéssel, azt állítom, hogy az emberi elme eddigi kutatások alapján elismert és recensnek számító terepei bizonyos kulturális beavatkozások nélküli közös faktorokkal bíró test-interpretációval is rendelkezik. Bergson ezt a mindenre emlékező és átható szellem determinánsaként fogalmazza meg, kiemelve a test és mozgás közvetítő és interaktív szerepét. Talán elfogadható Bergson álláspontja, miszerint a tudat inkább a felejtő illetve szelekciós mechanizmusokért tehető felelőssé, mintsem az emlékezés képesség feltételeinek biztosításáért. Az agy saját kategorizációs szerepének *”kvázi-artistikus”* szükségleteit jelentő non-verbális mozgásképleteit és energiaáramlását a tudat valamilyen módozatú és stimuláció együttesek átállításával, megtévesztésével, illetve *”küszöbre”* helyezésével ide tartozóan a kulturális befolyásolások, - a *”rekreációs igények”* (vagy ahogy Edgar Morni is mondaná a nyugati társadalomra egyre inkább jellemző *”eszképzimusra”* törekvő hajlama illetve virtuális szabadságélménye, álomigénye, mint azonosulási kényszer) felmentése révén a filozófus szerint meg lehet változtatni.⁷⁵ Ennek vizsgálatára olyan élet és „határhelyzetek” mozgásfajtáinak érdekes összefüggéseit, vagy karakteres jegyeit kutatom, melyek digitalizált változatban a filmnyelv reprezentációja révén, nemcsak mint egyes jelenetek illusztrációja, hanem mint adekvát jelentések hiteles és önálló halmaza viszonylag hiteles fordításban, a test- képek együttes érzéki minőségein⁷⁶ keresztül is megjelennek. Az alany

74 Szegedy-M. M.: A művészet tudományközi kutatása In: Pléh Csaba (szerk.): A művészet, mint kutatás. Magyar Képzőművészeti Egyetem és a Semmelweis Kiadó, Bp. 2007.

75 Almási M.: Anti-esztétika. Helikon Bp. 2003. 13. old.

76 Az *„érzéki minőségek”* az inteszubjektív helyzetekben fellelhető se nem érzékletek, se nem benyomások vagy észleletek, hanem azok összességének *„homályos azonosulása”* (Laura U. Marks In: Haptic Visuality) de a körülírás próbája folytán ide tartozónak tartanám, Vivian Sobchach magyarázatát a *„karnális háttérazonosulásról”*, vagy M. Merleau- Ponty-tól a *„kiazmus”* tartalmilag hasonló jelentés változatait.

testének kifejező illetve értékkelcsönző, destruáló jellegéből adódóan, azaz a hétköznapoktól eltérő cselekvések és kognitív minőségek okán érdekes lehet különböző aspektusokból megvizsgálni az észlelési vagy affekciós reakciókat. A film tehát, első sorban dokumentációs szándékkal egy különös vállalkozási kísérletként jött létre, abból az intencióból, mi szerint a „filmszem” sugallta képanyag a történések összesített lenyomatát adja a film mozgás és a mozgókép által előállított mozgásfajták egybehangelődése révén, azaz a többszörösen egymásra vetített mozgások következtében. A vizsgálati illetve kutatási fázisok révén bemutatásra kerül néhány olyan szekvencia, melyben a mozgáskorlátozott szereplők, bizonyos kiemelt folyamat intervallumot és cselekvéssort sajáttest-helyzetükből és adottságaik tudatában kivitelezik.

”A Málnalevelek fonákja ezüst” című film tehát, mint dokumentum jellegű vizsgálati illetve performatív alap is kezelendő, miként a mozgáskifejezési intenciók és beavatkozások következtében, bizonyos fikciós elemeket erősen involválni és reprodukálni kényszerültem.

ÉLMÉNY ÉS ESEMÉNYSZERŰSÉG

A filmben olyan életmódtípus részletek jelennek meg, amelyekkel az egyes karakterek gesztusrendszere összegzéshez jut, azokkal a tevékenységi formákkal, amelyekkel a szereplő a mindennapokban a tudati állapotok inaktivitásának kényszeréből fakadóan gyakorta szembesül, s az adott időkezelési faktorról és szükségyszerű módosításokkal, olykor eseményszerűként lát el. A film és jelen szöveg elsődlegesen tehát azt a problematikát célozza és dolgozza fel, hogy a tudati aktusok rejtett jelentéseit a non-verbalitás szintjén, a testi reprezentáció mozzanatai segítségével, képilesen hogyan lehet megjeleníteni.

Hiszen a test irritabilitása részint függhet a kognitív sémák irracionális formákban tömörült szektoraitól, amely következtében különböző artikulációs kifejezésmódok jelentkehetnek a testfelszín közvetítésében, részint a kulturális minták tematikus rendszereitől. A film szövege, mintha ezt a célt szolgálná, az egyetlen eddigi olyan médium, amely képes a non-verbalitás adta változásokat viszonylag hitelesen megragadni és aktualitásokban felsejlő tapasztalati minőségüket összesítve, *diakritikus mozgásba*⁷⁷ sokoldalúan átadni. Ennek

77 Sobchack, V.: „A cinesztéziai szubjektum, avagy a testi tekintet” Metropolis 2004/3. Bp., 27. old. A 26. oldalon található lábjegyzetben ezt a fajta introspektív mozzanatot, - amiről a dolgozat is szól, a film test

ellenére a tudományos kísérletekben úgy vélem még mindig kevés olyan introspektív mozzanat és filozófiai jellegű témabontás jelenik meg, amelyben az alkotó, mint társadalmi lény magát kötelezi saját szubjektív élményanyagának képi elszámoltatására. Az utóbbi több száz év alatt is a különböző fenomenológia vizsgálatok és a kognitív szemléletű rendszerektől eltekintve viszonylag kevés reflexió született tánc-esztétika témában, a mozgóképen perzisztáló mozgások non-verbálításának tekintetében. A század elejétől kezdve kezdtek el a táncról is alapvetően meghatározó kutatásokat végezni. Alain Lomax a Laban Effort-Shape elméleten alapulva például 1961-ben indított táncot éneket és beszédet magába fogláló globális méretű kutatást, amely révén mozgásstílusokat egységesen egyéb más verbalizált jegyekkel és formarendszerekkel tanulmányozott.⁷⁸ A film elsődleges kísérletként a mozgásfajták alapvető funkcióinak domináns helyzet jelentéseivel kíván foglalkozni, hogy a virtuálisan megragadott világban a különböző okoknál fogva megmaradt látásmódok átalakulását, az alkalmazások illetve vizsgálatok sorát saját aktualitásából tekintve, önmön feldolgozásával többféle síkon is kiegészíthesse. Annál is inkább, mivel a *kardinális gondolatok*⁷⁹ a mozgást eleven formaváltozásai és dinamikája okán valósnak és életszerűnek kezelik. ” A málnalevelek fonákja ezüst” c. performatív dokumentumfilm mozgóképes szituációja csak minimálisan, vagy egyáltalán nem tartalmaz verbalizált szemantikai értékeket. Ilyen értelemben a néző az információszerzés lehetőségét és affirmatív kódjait szinte kizárólag az alany testének mozdulatsoraiból illetve a különböző mozgásfajták kifejező rendszerei alapján szerezheti meg, azaz a film kódolt és megformált nyelvén, illetve csatornáján keresztül vetített mozdulatsorok révén. Tehát a képi mozgások és az alaki testmozgások változatainak

összefüggéseként értelmezi: „*A film teste*” nem látható magában a filmben, kivéve intencionális aktivitása és diakritikus mozgása által.” Egy olyan sajátos reflexerű felfogási módról van szó, mely az analitikus tudatos szférákat megelőző összetett érzet jelenségként jelentkezik a cinesztéziai szubjektumában lezajló transzmodális kooperációk és fordítási folyamatok révén. A diakritikus mozgást olyan fajta hegemoniaként írja le, amelyben majd minden ellentét reverzibilisnek tűnik fel: „... *figyelmünk párhuzamosan irányul az „ittlét” és az „ottlét” felé, egyszerre vagyunk képesek érzékelni és értelmezni, egyidejűleg vagyunk alanya és tárgya a taktilis vágnak.*”

⁷⁸ Találhatunk erre utalást Brigard, E. „A néprajzi film története” c. munkájában. In: Paul Hockings: Principles of Visual Anthropology. Mouton, Hága-Párizs, 1975. 13-43. old.

⁷⁹ Sobchack, V.: „A cinesztéziai szubjektum, avagy a testi tekintet” In: Metropolis 2004/3. Bp. 22. old.

együttes kohéziójából és szinesztéziájából született jelrendszerek a kutató értelmezési és megértési horizontját képezik. Ezért várhatóan amellet, hogy a képsorok többszörösen másolt felületei, az alany aktuális tudat-test viszonyának involúciójaként, olyan önkényes rejtjelek illetve jelentésvariációk is megnyilvánulhatnak, amelyek egyáltalán nem, vagy csak nagyon ritka precedens következtében fordulnak elő, tudatos alkalmazásban nyelvi síkon, illetve fogalmi keretek és paraméterek használata alapján. A testvonatkozású mozgás esztétikai és kulturális funkcióit tárgyaló diskurzus tehát szoros összefüggésben áll a bergsoni "agy-működés" illetve kognitív modellek minősítési-folyamataival is, melyek együttes problematikája számos kérdést felvet. Vajon miként, milyen közös magatartási rituálékkal és történeti interpretációk mentén jön létre egy értelemegyüttes, s az azonosítási mechanizmusok folyamatából származó esetleges eltérések alapján, hogyan, milyen módon vonható le bármiféle verbalizálható konklúzió?

LÉLEK-TEST REPREZENTÁCIÓK

A legutóbbi kutatások bebizonyították, hogy milyen plasztikus az agykéreg, és hogy a testkép "agyi térképei" vetületei milyen hihetetlen mértékben átrendeződhetnek, megváltozhatnak, s nem csupán sérülések vagy bénulások után, hanem egyes részek speciális használata, vagy kihasználatlansága következtében is.⁸⁰ A különböző társadalmi ítéletek intencionális aktusai, mint anyaghoz, testhez köthető verbalizált formaintenciók a kultúra immanenciájának és működésének fontos alapját képezik és nemcsak a használati formák és megközelítésmódok relációi során, de koronként is eltérő jelentésmódosulásokon mennek keresztül. Thomas M. Robinson is leírja, hogy a korai testértelmezések közül Platón gondolatkísérletében a test, azaz a szóma a pszüché, mint lélek (vagy élet, de jelentheti a megismerő értelemet is), viszonyában jelenik meg. Miként az ember „valódi illetve felfogható énjének” külső felszíne önnön teste, mely az élet princípiuma ellenére képtelen a túlélésre. E nézet elterjedése, annak a hite, hogy a pszüché valószínűbb emberi érték, mint maga a test, körülbelül a 6. századra az orphikus mozgalom hatásának és elterjedésének köszönhető Görögországban. A testi létezés nem, mint a

⁸⁰ Sacks, O.: Antropológus a Marson. Osiris, Bp. 1999.

cselekedet kiváltó oka jelenik meg, ennek a szerepe ugyanis ebben a disztinkcióban főleg a lélekre hárul, melyet az illúziórikus halál utáni elszámolásokkal ítéltetik meg. A test ezért inkább definiálható nem-cselekvésként, amely elszenvédője és alárendeltje a lélek sajátos természetének.⁸¹ A Phaidón után később az Államban a léleknek Platón 3 lélekrészt tulajdonít: értelem, (fej) indulat, (mellkas) zsigeri vágy (hasüreg). E szerint a nézet szerint, (pontosabban, amit Platón utolsó alkotói korszakának elején ír és állít fel sajátos analógiát test és lélekrészek között) a mindennemű feszültség éppen a lélekben zajlik le, s nem pedig a test-lélek között. Ezek között is Platón az értelmes lélekrészt tekinti a legközelebbi funkcióval bírónak, mely a transzcendenst a maga nemében a legközvetlenebbül közvetítheti. Ebből a szempontból tekintve a test kiesik addigi szerepköréből azaz, hogy egyáltalán képes a „vágylagosságra”. Az értelmes lélekrész, melyet a lélek egysége magában foglal, mint köztes entitás fogható fel, mely földi (valóját tekintve igaz véleményként azonosítható), és transzcendens (mint igaz tudás) jelenségek közt eligazítani és helyesen felismerni képes. Erős test-férfiak, gyengék-nők –gyávaság-morális státuszbeli lét-függvény. Betegség a lélek betegsége, mely szándékolt rosszként definiált részéről, oka lehet a helytelen nevelés. Gyógymód a testnek: fizikai mozgás, vagy testgyakorlás, a lélek épségéért pedig elmélkedő létet javasol. Az értelmes lélek, mint „önmagát mozgató” tételeződik,⁸² s az önmozgás képessége különbözteti meg az embert az étellelentől. Ennek kiváltó oka az értelmes lélekrészben keresendő, - mondja Platón a Törvények 1o. könyvében, amely teremtetlen entitás”, örökké fogva létező örökké valóan, s melynek elsődleges célja, mint ahogy voltaképpen minden lélekrész mozgásának: gondoskodni a morális egészségről”.⁸³ Borgos Anna a testképről szóló filozófiai és kulturális áttekintésében úgy gondolja, hogy a görögök ideális testet olyan egységként gondolták el, amely „korporális módon” a kozmológiai folyamatok átmeneti terepeként értették. Majd az Ótestamentumban a testet, mint eleven testet képzeltek el, amely, megtestesült lélekként, egy teljes személyt kíván, isten képének hordozójaként.⁸⁴ „...*Descartes-tól Kripkéig*

81 Robinson, T. M.: A test és lélek dualizmusának főbb vonásai. Gond, Bp., 1999/20. 166.old.

82 Uo. 179.old. A szerző a Platón, Timaios 245c-246-ra hivatkozik.

83 Uo. 18o. old.

84 Borgos A.: Testkép-képek. Áttekintés a fogalom filozófiai és pszichológiai értelmezéséről

hangsúlyos a nézőpont, hogy a tudatos állapotok és a testi történések összefüggése esetleges.” „...*másrésről az a vélemény viszont egyenesen abszurdnak tűnik, amely megpróbálja a kettőt elszakítani egymástól. A teljesen testetlen lélek legalábbis nagyon valószínűtlen feltételezés. Ugyanakkor sokak számára sohasem volt kétséges, hogy a lelki valamilyen hatalmat szükségképpen gyakorol a testi fölött.*”⁸⁵ Colin MacGinn azt állítja, hogy a kettő között nem tehető éles különbség, mivel nem állapítható meg pontosan, hogy test és lélek közötti viszonyban a működésformák mindig kontingensek vagy szükségszerűek-e. Hasonlóképp gondolja Henri Bergson is, hogy az agymódosulások és eszméleti jelenségek egymáshoz rendelt viszonyában, az agyállapothoz megszámlálhatatlan sokaságú eszméleti tartalom tartozik. Miként Bergson az eszmélet közvetlen adottságát illetve a „jelenként” kezelt eszmélés lényege alatt a mozgás lehetőségét illetve gyakorlatát értette. Hasonlóan gondolkodnak erről egyes fenomenológusok is, akik szintén az aktuális azonosulásban való mozgáspotencia történésterére hívják fel a figyelmet.

A TEST PERFORMANCIÁJA

”A társadalmi határfelület modellje az analóg módon keletkezett ítélet, mármint a látvánnyal egyértelműsített azonnali ítélet, a felszín felületi ítélete, mely a jelenség-értelmezésig hatol s nem jut el még sok esetben a jelentésértelmezésig sem.”⁸⁶

Az intencionális aktusok és aktualitások révén a személyközi szerepek látvány-viszony erőssége a hozzá köthető fókusz távolság közvetlensége révén, bizonyos elméletek szerint, mint kvázi külső tárgy- objektumokat hoznak létre. Az individuum, mint a látvány terébe zárt megfigyelő, különbözőség igényének tekintetében is egységesített tranzitív

In: Csabai Márta–Erős Ferenc (szerk.): Testbeszéd. Köznapi és tudományos diskurzusok a testről, Új Mandátum, Bp., 2002.

85 McGinn, C.: Megoldható-e test-lélek dualitásának rejtélye? In: Gond 1999/2o. Osiris, Bp., 198. old.

86 Panofsky, E.: A jelentés a vizuális művészetekben. Gondolat Kiadó, Bp., 1984. 251.old.

jelentésideál, a másik jelenlevőségét, mint „Másikat”⁸⁷ és annak eltérő vagy hasonló jellegét gyakran önmagához méri és szabja, miközben az önmérce reprezentációját a külső objektum megjelenése illetve a definiálás módja is meghatározza. „*Miután az emóció nem belső és lelki esemény, hanem másokkal és a világgal való kapcsolatunknak testünk viselkedéséből kiolvasható variációja, nem szabad azt mondanunk, hogy a külső szemlélő számára kizárólag a harag és a szeretet jelei értelmezhetőek, s így a másik embert éppen e jeleket értelmezve értjük meg. Azt kell tehát mondanunk, hogy a másik ember bizonyossággal viselkedésében érthető meg a számomra.*”⁸⁸

A Másik viselkedéstipizálása, s mint kihelyezett kategória, illetve látványelem, az értékelés mértékének egyik kifejeződési lehetősége, amely függ az önreprezentáció karakterének beállítottságától, azaz együtt jár a verbálisan is artikulált eszme tárgyiasulásával. Ebben a viszonyban mint materizált emberi forma a tekintet elsődleges élményeként megjelenített szabvány, mindannak a komplex társadalmi jelentésbeli tartalomnak a kifejeződésként, melynek az illető individuum a maga színvonalán tagja. „*Látásnak azt nevezzük, amikor az emberek általában ugyanazt a képet látják.*” *A kép illusztrálja a legegyszerűbben azt a tényt, hogy előzetes interpretációtól függ, hogy mit is látunk.*”⁸⁹

Bár fontos lehet megjegyezni, hogy abban a relációban, mikor néző a látás képességével a nézhetőség terében zajló lehetőséget megteremti, a látott és kivitelezett tárgy, mint a sorozatosan rögzült jelentéstartalmak rekonstruálásának fókusza azonban ezt az affinitást majdhogynem nélkülözi, hiszen nem mindig jöhet a kölcsönösség helyzetéből fakadó fenti kohézió létre. A jelentéssíkok összeolvadásával a társadalmi folyamatok kódolása és a kisajátítás kollektív természete az objektiváció azaz tárgyiasulás révén egyenlőtlenségek, és szembenállások modulációs sorozatait és viszonyait teremtik meg, társadalmilag

⁸⁷ Ponty, Maurice M.: A látható és láthatatlan. L'Harmattan Kiadó, Bp., 2006. 300. old. Függelék. „*A másik nem a szabadság-kívülről szükségszerűen meghatározottnak, fatalitásnak tűnő-zárványa, nem egy másik szubjektum rivális szubjektuma. Ugyanabba az áramkörbe van belekötve, amelyik engem is a világhoz kapcsol és ezáltal kapcsolódik hozzám is. Közös a világunk. A kölcsönös függés világa, világok közötti világ. - Általános tranzitivitás.*”

⁸⁸ Ponty, Maurice M.: A film és a modern pszichológia. In: Metropolis 2004/3. Bp., 13. old. Jean Paul Sartre a viselkedések szimbolikus értelmezése kapcsán írja a szerző.

⁸⁹ Gombrich, Ernst H.: Illúzió és vizuális csapda. In: Bacsó Béla (szerk.): Az esztétika se vége se hossza. Ikon Kiadó, Bp., 1995. 294. old

szabványosított szimbólikus formákat kényszerítenek tagjaik testére.

”...- a tárgyak miképp hozzák létre a presztízst vagy éppen az ellenkezőjét. Ezeknél az ”object event”-eknél elemezhető tárgyakra vonatkozóan a ”performancia”.⁹⁰ „A tiszta agonalitás és a tiszta teatralitás színtere ez. Performansz, amelyben tagadni kell azt, amit valójában csak nincs erőnk meghaladni, titkolni azt, amit végül is viselni szeretnénk, és szeretni azt, amibe még mi magunk sem tudunk beleegyezni. Itt mintha már örökre két külön dolog lenne: ” a magam igaza” és az ”igazság maga”.⁹¹ Másrészt egy kép látvány értelmezésében elidőzve rögzült sémákra és támpontokra lehet szükség, vagy az interpretáció megszokott változatai ajánlkoznak fel a megértésre, melynek hivatkozási alapjai egyértelműnek és egyöntetűnek kezeltek, az információs szintér és annak meghatározó iránya szituáció jelölő tényező. Gombrich szavaival élve: egy beépített előrejelző készülékkel rendelkezünk, a megjósolható forma helyett úgy nevezett köztudott formával.⁹² A test-séma ilyen jellegű megközelítése pedig potenciálisan folyamatos és öröklődő hajlamokat rejt magában. A látott leírható formájaként az első reakciók és benyomások révén a látás elégségének elégtételeként, az ember valóságként értett és megkonstruált teste, és annak test-jelzései a kulturális dimenziók sajátos értése és az értésnek vélt információk átszervezése folytán. Olyan összetett verbalizációs folyamatokon és mozgáskoordinációkon keresztül, amelyek a társított jelentéseik együtt-mozgása révén kölcsönös érték képződésekben akkumulálódnak.

Itt az összekapcsoló és átszervező erőn lenne a hangsúly, ezért Bergson , Sobchack⁹³ stb. elméleteinek nyomán talán megkockáztatható az a kijelentés, hogy a jövő test-

90Hofer T.: A tárgyak elméletéhez. In: Népi Kultúra népi társadalom. A Magyar Tudományos Néprajzi Kutatóintézetének Évkönyve. Bp., 1983. 47-48.old.

91 Pálfalusi Zs.: Performansz. Teatralitás és agonalitás a filozófiai diskurzusban. Kijarat Kiadó, Bp., 2009. 17. old. Performer: ”Veszélyes másokra, veszélyes önmagára.” (28.old.) Ide tartozó magyarázat lehet Anthony Howell- ”immobilitás hiperbolája” is, ”...aki a performance art-ot alapvetően a mozdulatlanság, a repetíció, és az inkonzisztencia aktusaként írja le. Függelék 330.old.

92 Gombrich, Ernst H.: Illúzió és vizuális csapda. In: Bacsó Béla (szerk.): Az esztétika se vége se hossza. Ikon Kiadó, Bp., 1995. 297.old.

problematikák megoldásának kulcsai preferenciális szinten a mozgásgyakorlatok tapasztalati horizontjában keresendők.

TEST MŰ MOZGÓKÉP(P)EN

”A mozgás ”anyagatalan”, csak a látványban észlelhető. Nem tapintható, ezért elképzelhetetlen, hogy két eltérő megjelenési formát öltjön: egyszerre legyen valós és a valós másolata. Az esetek döntő többségében a tapintás határozza meg az ”anyagszerűség” érzékelését. Az ”anyagszerűség” alapján osztályozzuk a bennünket körülvevő valóságot, és különböztetjük meg a tárgyakat másolatuktól, gondosan ügyelve arra, hogy a világ felosztását semmi se zavarja meg.”⁹⁴ Az ötvenes hatvanas évek fenomenológiai vonatkozású testinterpretációk között számos olyan észrevétel elhangzik, hogy az emberi jellemvonások és tényezők és magatartásformák analógiájára épülő jelentések, avagy az értékítéletek álesztétikai tömegtermelésének és formaanalíziseknek kitett és szűkített vizsgált terep-felzínei. A sokfélének tűnő, de „egységesített” fetiszta és populáris paradigmák, avagy a bálványozott divat testek áramlatainak légköre, egyelőre még mindig az ideális test-képek függvényében gyártott szükségletek és szabványok szerint kínálnak felületileg viszonylag gyorsan változtatható és követhető mintákat, mely irányvonalakkal összefüggésben a társadalmilag elfogadott hovatartozás feltételek is kialakulnak

A CINEMATIKUS TESTMOZGÁS INTEGRÁCIÓJA

„... a kortárs filozófia lényege már nem a fogalmak összekapcsolása, hanem annak a

93 V. Sobchack a „cinesztéziai szubjektum” konceptualizálása okán idéz Steven Shaviro „The Cinematic Body c. könyvének 255-56. oldaláról: „*A kép nem lehet a test ellentéte úgy, ahogy a reprezentáció ellentétes a számára elérhetetlen jelöllettel. Kósza, pótlékszerű materialitás járja át a mechanikai reprodukció (állítólag) idealizáló folyamatát. (...) A test a filmes apparátus elemi komponense; egyszerre tárgya, szubsztanciája és határa annak*” In: Metropolis, 2004/3, 24. old.

94 Szilágyi G.: A film fogalma. A sajtóság természetrajza. Magyar Filmintézet, Bp.,1995. 13-14. old.

leírása, hogyan keveredik a tudat a világgal, miként tartozik egy testhez, hogy él másokkal; mindez pedig igazi filmes téma.” A film pedig különösen alkalmas az elme és a test, a tudat és a világ egységének a megjelenítésére, egyikük a másik általi kifejezésére.”⁹⁵

A mozgó-képes apparátus bevezetése attól függően, hogy az apparátus mennyire élesen elhatároló, s az élményanyag miként működik, feloldódhat a nézői tekintet és filmben szereplő alany distanciája, olyan tudatosan vállalt illetve mívelt képi állapottal, és látványkezelési módszerrel, amely bizonyos tudományos leírások az alfa tudat állapotához hasonlítják, számos problémához vezet. Az öntudat-értelem és agy viszonyát tekintve: „*Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az öntudatnak (vagy sajátos tudati állapotoknak) mint olyannak a meghatározottsága nem az agy érzékelhető tulajdonsága. Egy élő agy vizsgálata tulajdonságok széles körének tanulmányozására ad lehetőséget (alak, szín, a szövetek felépítése stb.). De ez nem teszi lehetővé a kutató számára, hogy lássa az alany tapasztalatát, hogy érzékelje magát a tudatos állapotot.*”⁹⁶ Nem bizonyos ugyanis, hogy az öntudat ugyanúgy testi állapot is lenne, azaz térbeli dimenziók és folyamatok által megmagyarázható tárhely. A képi reprezentáció áttételes formái többszörösen megváltozott minőség hordozói, mivel példának okáért az álmatlanság állapota tudatosan vállalt és tervszerűen előkészített folyamat, az alany nem, mint „természetszerű” hordozó jelenik meg, hanem önnön szerepe következtében kialakult minőségében. Ezért bizonyos értelemben számon kérhetőek a megélt formák és non-verbális jelentések halmozottan másolt és elvonatkoztatott helyzetjelentései.

A helyzet kivédése megítélésem szerint, azonban kivitelezhető, a közös diakritikus mozgás értelmében felvállalt testi reprezentációval. Mivel, a mozgóképi formákkal megjelenített mozgás és a képi látványba megmutatkozó mozgásinterpretációk- önként produkált testmozgási kísérletek összessége, azaz minimum háromszorosan futó anyagok, amelyek a nézőt könnyen *kommutatív reverzibilitásba*⁹⁷ vonhatják, miközben megtarthatják a közvetlen világélmény formáit, a közvetlen valóságélményét sem veszítik el. A film tehát

95 Ponty, Maurice M.: A film és a modern pszichológia. In: Metropolis 2004/3. Bp., 16. old.

96 McGinn, Colin: Megoldható-e test-lélek dualitásának rejtélye? In: Gond 1999/20. Bp., 199. old.

97 Sobchack, V: A cinesztéziai szubjektum, avagy a testi tekintet. In: Metropolis 2004/3. Bp. 23. old.

olyan tudat szinteket stimulálhat, amelyek a kulturális jelentéshozadékoktól viszonylag mentes testtudat kezelési stratégiákkal az érzékek állapotain keresztül is legitimálódik. A képzőművészeti világ színterén az álom, mint a "magára" maradt, és hagyott testek kapcsán születtek érdekes kísérletek, mint például Andy Warhol⁹⁸ vagy Sophie Calle⁹⁹ esetében, voltaképpen annak hasonlatára, hogy az álmodó önkivületi test, a testi manifesztáció, illetve regresszió révén önnön állapotának stagnálását illetve mozdulatlanságát jeleníti meg. De az álom képi formájának interpretációja nehezen követhető, egyrészt azért mert a testi reprezentációk olyan elenyészőek, hogy mikroszkopikus méretű készülékekkel is nehéz átfogó jellegű vizsgálatokat tenni, másrészt, ha elfogadjuk a tudatalatti adekvát jellegét és szerepét, amely annak ellenére, hogy saját rendszere is nehezen tematizálható szabályok szerint működik, szintén kulturális alapon végbemenő adjudikációktól függ. Freud is beszél a tartalmak „megszállásáról”, majd „ellenmegszállásokról” „előzönlésről” „sűritéséről” stb., mely kondíciók vélhetően valamilyen változást illetve folyamatot reprezentálnak, miként a kultúra és az egyén felettes-énjének az álom és az ösztön-én eltorzításáért tehető felelőssé. Konkrétan meg is különbözteti az elsődleges folyamatokat a másodlagosaktól, de elméletének tartalmát kissé túlzott vagy zavart szeparáció jellemzi, amellet, hogy az álom szerepének szinte elérhetetlen értelmezési státuszt juttat, az „ösi örökség” archetípus élményeket is megjelenítő filogenetikus anyag alapján próbálja, a pszichoanalízis módszerét megalapozni. Miként az álom közben az én bizonyosságát vesz arról, hogy valóban az ösztön-énből keletkezett: „...ideiglenesen felfüggeszti működéseit, és megengedi a visszatérést egy korábbi állapotba.”; „...megszakítja kapcsolatait a külvilággal és visszavonja megszállásait az érzékszervről.”¹⁰⁰ A tudati aktusok erővesztettsége okán a videó és szöveg együttesek értelmezéseinek kísérlete ezért inkább azokat reprezentált testmozgásokat veszik fókusz alá, amelyek a mozgásban levő kogníciók jelenségviszonyait a test-reakciók révén kulturálisan közös

98 Warhol, Andy: Sleep videó (1963) <http://www.youtube.com/watch?v=pkQMJBIO0v8>

99 Sophie Calle „Alvók” c. (1979) munkájáról többek között Földényi László ír „A csapda, mint alaphelyzet” c. szövegében. http://balkon.c3.hu/balkon_2002_1_2/05foldenyi.html

100 Sigmund, Freud: Esszék. Gondolat Kiadó, Bp. 1982. 433. old.

transzszubsztanciációs momentumokban és lehetőségekben lehet belefoglalni. Ennek ellenére, illetve a fentieket propagálva úgy vélem, hogy a diakritikus mozgás értelmezésének szerepe a tudományos diskurzusok, kutatások és vizsgálati módszerek hitelt érdemlő tekintélyét növelné.¹⁰¹ A test önnön rajzát - illetve a test-ítéletek mintáit, a kultúra elfogadott normáin kívüli, a perifériára szorított módozatok viszonyai és rendszerei megmutathatják, s ez segítheti a határkijelölés okainak feltérképezését is. Ezt a módszert az a fajta meglátás is igazolja, amely révén a "habitus" fogalma is kijelölődik. Ez a fogalom Merleau Ponty "Saját testünk szintézise" című munkájában is megjelenik. *"Semmiféle joggal nem beszélhetünk tehát sem testem variációiról, sem az utóbbiak invariáns szerkezetéről. Nem csak távolról szemléljük testem részeinek kapcsolatait, illetve a látó, és tapító test korrelációját: mi magunk vagyunk azok, akik egyben tartják e kezeket és lábakat, mi magunk vagyunk, akik látják és érintik őket."*¹⁰²

101 Helmuth Plessner „A színész antropológiájában” (1948) a színészi szerepvállalás terepét módszertani jelentőségűnek gondolja, aki egzisztenciájával egyetemben teszi „átláthatóvá magát, azzal, hogy átalakulva önmagát teremti”. *”Amit módszeresen gondolunk el, többé nem ismerhető fel előzetességében. Az antropológiai analízis nem áll természetes szövetségben sem ontológiai, sem etikai kérdésekkel. Csak azon feltételek konfigurációjával van dolga, amelyek specifikusak az emberi viselkedés számára.”*

102 Ponty-M. M.: Az észlelés fenomenológiája. L'Harmattan Bp., 2012.

BEFEJEZÉS

Olyan életmódokat és "határhelyzeteket" vizsgáltam, amikor is a hétköznapi cselekvésmintáktól eltérő mozgásfajták érdekes összefüggései, vagy karakteres jegyei digitalizált változatban a filmnyelv reprezentációja révén, nemcsak mint egyes jelenetek illusztrációja, hanem mint adekvát jelentések hiteles és önálló halmaza viszonylag hiteles fordításban, a test-képek együttes érzéki minőségein¹⁰³ keresztül is átélhetővé és megfigyelhetővé válhatnak. A képi mozgások, az alaki testmozgások változatainak együttes kohéziójában, az interszjektív viszonyokban fellelhető affekciók bemutatására tettem kísérletet, olyan kérdésekre keresve a választ, hogy vajon miért és miképpen alakult ki, hogy bizonyos szempontok szerint embertársaink, a társadalmi megítélés elvárt normarendszereiől eltérő, független kvázi perifériára szorított, leválasztott életminőséget képviselnek? Hogyan és milyen módon tudnak transzformálódni az eddig bevált, és bejáratott értelmezési hozzáállások ilyen mértékű elválasztási helyzetekhez, s miként tudnak a lehetőségekhez és körülményekhez igazodni kívánó megközelítésmódokat kialakítani? Milyen jelentéseket implicite, a test-tudati állapotok a közösségi viszonyokban, s azok milyen módon vállalhatóak a virtuálisan vetített reprezentációs formák által? Milyen információk jelentkezhettek azokban a szituációkban, ahol a "konkrétan értett" kommunikációs formák megváltoztak, vagy kivitelezhetetlenek? Ennek értelmében, azaz az azonosítások lehetőségeinek erősítésére a filmkísérlet egyedi témája a tudományos kutatás kereteit kiegészítve viszonylag friss perspektívában olyan

103

értelmezési felületekkel illusztrálja, amely révén az esztétizálásnak következetes funkciót és megközelítésmódot tulajdonít. Annak ágenseként, hogy az interszubjektív¹⁰⁴ folyamat vizsgálati attitűdje a konvencionális¹⁰⁵ kereteken kívüli jegyeket és tartományokat is figyelembe vegyen. A vizsgálati csoport ugyanis olyan szubtilis minőségek hordozója, amely fontosnak és speciálisnak vélt alteritásukat járulékos formanyelven juttatja kifejezésre. A film fókuszát, értelmezési tartományát éppen azért jelenti a non-verbalitás területe és annak többértékű kvalifikációja, hogy a testi reprezentáció preferenciális illetve recesszív színterén is megjelenhessen a "transzmodális kooperációba"¹⁰⁶ szerveződő "háttértudás". Továbbá abból a szempontból és indoklás szerint, hogy a nézőben kialakulható etnocentrikus ítéleteket, és önlegitimációs kényszereket, amelyek a társadalmi akciók különös célpontjaihoz fűzhetik, a szinte alig ismert devianciák észlelése közben feloldani tudjuk. Mivel a kulturális minták által rögzült perceptuális készségek működtetése, és az érzelmi reakciók stimulálása mellett, a kép anyag "bevált" sémarendszereitől eltérő spektrumokat és állapotokat oly módon is hozzáférhetővé kellene tegye, hogy azok együttes "diakritikus mozgása" révén összetett és egységes figyelem alakuljon ki.

"A tudományos haladásnak éppen annyi köze van a retorikához, az intuícióhoz és az ellen-indukcióhoz (azaz olyan feltételezések elfogadásához, amelyek ellentmondanak a látszólagos tényeknek), mint módszeres megfigyeléshez és információgyűjtéshez.

104 Vermes K.: A test éthosza. L'Harmattan, Bp., 2006. 27. old. Az interszubjektívitás: mindig egy kölcsönös alkotási folyamat immanens része a "Másik" alteritásának érzéki szituációjának, amely az észleleti világ legöntudatlanabb tartományához tartozik.

105 Jelen esetben a konvencionális fogalomra úgy tekintek, miként azt Jonathan Crary is teszi, aki a foucault-i „geneológiai” és historicizáló keretek közt zajló értelmezéseket preferálja a fenomenológiai diskurzusok szubjektumfüggő ítéleteivel szemben. „Bár a megfigyelő kétségtelenül „valaki, aki lát” még inkább olyasvalaki, aki a lehetőségek előre meghatározott halmazán belül lát: konvenciók korlátozások rendszerében van beágyazva. „Konvenciók” alatt reprezentációs szokásoknál sokkal többet értek. Ha azt mondjuk, hogy van jellegzetesen 19. századi, vagy bármely más korszakra jellemző megfigyelő, akkor azt csakis diszkurzív, társadalmi, technikai és intézményes viszonyok leegyszerűsíthetetlenül heterogén rendszerének az okozataként képzelhetjük el.” (Crary, J.: A megfigyelő módszerei. Budapest, Osiris, 1999., 18. old.)

106 Sobchack, V.: Amit az újjaim tudnak. A cinesztéziai szubjektum, avagy a testi tekintet. In: Metropolis, Film és Fenomenológia. 2004/3. Budapest, 27. old.

A legnagyobb tudományos felfedezéseket gyakran előzték meg olyan döntések, hogy semmibe kell venni a látszólagos "tényeket", és olyan magyarázatokat kell keresni, amely egy soha meg nem figyelhető helyzetre vonatkozik majd. "A kísérlet", ahogy Feyerabend észreveszi, nem csupán passzív megfigyelés, hanem egy "úgyfajta tapasztalat kitalálása", amelyet azáltal teszünk lehetővé, hogy megengedjük az észnek (...), hogy helybenhagyja azt, aminek az érzéki tapasztalat ellentmondani látszott." ¹⁰⁷

IRODALOMJEGYZÉK

Almási Miklós: *Anti-esztétika*. Helikon Budapest. 2003. 13. old.

Bakonyi Pál.: *Gigászok harca az emberért*.

<http://www.c3.hu/~prophil/profi022/bakonyi.html>

Boehm, Gottfried: *Látás. Hermeneutikai reflexiók*.
nyf.beckground.hu/incoming/filozofia2/3_mi_a_kep/boehm.rtf

Borgos Anna: „*Testkép-képek*”. *Áttekintés a fogalom filozófiai és pszichológiai értelmezéséről. A testtel kapcsolatos népszerű diskurzusok alakulása és jellemzői*. In: Csabai Márta–Erős Ferenc (szerk.): *Testbeszéd*. Köznapi és tudományos diskurzusok a testről, Új Mandátum, Budapest, 2002.

Bourdieu, Pierre: *Hevenyészett megjegyzések a test társadalmi észleléséről*. A társadalmi egyenlőtlenségek újatermelődése General Press, Budapest, 2008.

Brown, Radcliffe: *A társadalmi struktúráról*. In: Paul Bohannon, Mark Glazer (Szerk.) *Mérföldkövek a kulturális antropológiában*. Panem, Budapest, 2006. 430. old.

Brown, Radcliffe: *Társadalmi szankciók*. A szociológia módszertani szabályai. In: *Olvasókönyv a szociológia történetéhez* Felkai Gábor - Némédi Dénes - Somlai Péter (Szerk.) Új Mandátum, Budapest, 2002.

Cassirer, Ernst: *A szimbolikus forma fogalma a szellemtudományok felépítésében*. Helikon, Budapest. 1973. 322. old

Csabai Márta–Erős Ferenc: *Testhatárok és én határok*. József Műhely, Budapest, 2000. 44. old.

Danto, A. C.: *Testet öltött jelentések mint esztétikai ideák*.

<http://www.holmi.org/2006/11/arthur-c-danto-testet-oltott-jelentesekmint-esztetikai-ideak>

107 Mitchell, T. J. W.: *Mi a kép?* 364 In: Bacsó B. (szerk.): *Kép, fenomen, valóság*. Kijarat, Bp., 1997, 364. old.

Dienes Valéria: *Bergson filozófiájának alapgondolatai*. In: Különlenyomat, „Religio” Hit és Bölcsellettudományi Folyóirat, Budapest, 1929. 16. old.

Durkheim, Émile: *A szociológia módszertani szabályai*. In: Olvasókönyv a szociológia történetéhez I. Felkai Gábor - Némedi Dénes - Somlai Péter (Szerk.) Új Mandátum, Budapest, 2002. 279. old

Erdély Miklós: *A filmről*. Peternák Miklós (szerk.), Budapest, Balassi Kiadó, 13. old.

Fehér M. István: „Az eszme éréki ragyogása”: Esztétika, metafizika, hermeneutika
<http://real.mtak.hu/3545/1/1055730.pdf>

Földényi László: *A csapda, mint alaphelyzet*.
http://balkon.c3.hu/balkon_2002_1_2/05foldenyi.html

Geertz, Clifford: *A vallás, mint kulturális rendszer*. In: Az értelmezés hatalma. Osiris, Budapest, 2001. 63–103 old.

Gehlen, Arnold: *Kor-képek*. Gondolat, Budapest, 1987. 48. old.

Gehlen, Arnold: *Az ember*. Gondolat, Budapest, 1967. 97 - 98. old.

Gennep, van Arnold: *Átmeneti rítusok*. L' Harmattan, Budapest, 2007. 55. old.

Giddens, Anthony: *Szociológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 2008, 121. old.

Goffman, Erving: *Stigma és szociális identitás*. In: Erős F. (szerk.) Megismerés, előítélet, identitás. Új Mandátum. Budapest 1998.

Gombrich, Ernst: *Illúzió és vizuális csapda*. In: Bacsó Béla: Az esztétika se vége se hossza. Ikon, Budapest, 1995.

Györi-Dani Dóra, Rokszin Adrienn: *A vizuális kategorizációs folyamatok elektrofiziológiai korrelátumai*. In: Iskolakultúra, Budapest, (2-3) XXI. évf. 2011. 02-03

Hunyadi György.: *A konzisztencia, mint a vélekedés szerveződési elve*. In: Lengyel Zs. (szerk): Szociálpszichológia, Osiris, Budapest, 2002. 165. old.

Hofer Tamás: *A tárgyak elméletéhez*. In: Népi Kultúra népi társadalom. A Magyar Tudományos Néprajzi Kutatóintézetének Évkönyve. Budapest, 1983. 47-48. old.

Hofmann, Werner: *A művész műtermében*. In: A földi paradicsom (19. századi motívumok és eszmék). Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 1987. 12. old

Garai László—Köcski Margit: *A szociális kategorizáció és az identitásképzés kapcsolataról*. In: Azonosság és különbözőség. Scientia Humana, Budapest, 1996. 75. old

Kende Anna: „Sikertelen” testek, testükkel megjelölt csoportok In: Csabai M., Erős F. (szerk) Test-beszédek.

Kollár József: *Az elme és a művészetfilozófia flörtje. A művészi értékelés nyelve.*
<http://www.c3.hu/~gond/tartalom/18-19/frakollar.html>

Linton, Ralph: *Státus és szerep.* In: Bohannon, P., Glazer, M. (szerk.) *Mérföldkövek a kulturális antropológiában.* Panem Kft., Budapest 2006. 268 - 276.old.

Malinowski, Bronislaw: *A csoport és az egyén funkcionális elemzésben.* In: Paul Bohannon, Mark Glazer (Szerk.) *Mérföldkövek a kulturális antropológiában,* Panem, Budapest, 2006, 381.old.

McGinn, Colin: *Megoldható-e test-lélek dualitásának rejtélye?* In: Gond, Budapest, 1999/2o.

Mitchell, Thomas: *Mi a kép?* In: Bacsó Béla (szerk.): *Kép, fenomén, valóság.* Kijárat, Budapest, 1997. 364. old.

Plessner, Helmuth: *A színész antropológiája.*
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:u6EqUIkCG8AJ:emc.elte.hu/seregit/Helmuth%2520Plessner%2520A%2520sz%25EDn%25E9sz%2520antropol%25F3gi%25E1ja.doc+&cd=3&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>

Pagés, Robert: *Más személyek észlelése.* In: Lengyel Zs. (szerk.): *Szociálpszichológia,* Osiris, Budapest, 2002. 264. old.

P. Balogh Andrea.: *Szabad az átjárás. Színház, dráma, társadalomkép Victor Turner kultúra-értelmezésében.* In: Demcsák Katalin (szerk.), *Határtalan áramlás.* Kijárat, Budapest, 2003.

Ponty- Merleau, Maurice: *A film és a modern pszichológia.* In: *Metropolis 2004/3.* Budapest,

Ponty-Maurice, Merleau: *A látható és láthatatlan.* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006. 300. old

Ponty-M. M.: *Az észlelés fenomenológiája. Saját testünk szintézise.* L'Harmattan Bp., 2012.

Sacks, Oliver: *Antropológus a Marson.* Osiris, Budapest. 1999.

Sárkány Mihály (szerk.): *Kalandozások a 20. századi kulturális antropológiában.* Harmattan, 2000 Budapest, 57.old

Scheler, Max: *A formalizmus az etikában és a materiális etiketika.* Gondolat, Budapest, 1979. 595-598.old.

Scheler, Max: *Az ember helye a kozmoszban.* Osiris Kiadó, Budapest, 1995.

Schütz, Alfred: *A fenomenológia néhány vezérfogalma. A fenomenológia a társadalomtudományban.* In: Hernádi M. (szerk.): Gondolat, Budapest, 1984, 111.old

Sigmund, Freud: *Esszék.* Gondolat Kiadó, Budapest. 1982. 433. old.

Sontag, Susan.: *A betegség, mint metafora.* Európa, Budapest, 1985.

Stegmüller, Wolfgang: *Korunk hat németfilozófusa.*

http://nemetfilozofia.hu/filozofia_realizmus_hartmann.html

Szabari Vera: *Tudományképek és társadalomszemléletek.* In: Somlai Péter, Surányi Bálint (szerk.): *Látás-viszonyok.* Pallas, 2009, Budapest, 125.old.

Szalay Miklós: *Tárgyi világ és társadalom.* Tabula, 2004. 7 (I). 5. old.

Pálfalusi Zsolt: *Performansz. Teatralitás és agonalitás a filozófiai diskurzusban.* Kijárat Kiadó, Bp., 2009. 17. old.

Panofsky, Erwin: *A jelentés a vizuális művészetekben.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1984. 251.old.

Robinson, Thomas M.: *A test és lélek dualizmusának főbb vonásai.* Gond, Budapest, 1999/20

Sobchack, Vivian: *A cinesztéziai szubjektum, avagy a testi tekintet.* Metropolis 2004/3. Budapest. 22. old.

Sontag, Sontag: *Az értelmezés ellen.* <http://lato.adatbank.transindex.ro/?cid=118>

Szegedy-Maszák Mihály: *A művészet tudományközi kutatása. A művészet, mint kutatás.* In: Pléh Csaba (szerk.): *Magyar Képzőművészeti Egyetem és a Semmelweis Kiadó, Budapest, 2007.*

Szent Biblia. Károli Gáspár (ford.) *Zs 1.1.* Magyar bibliatársulat, Budapest, 2011, 552.old.

Szilágyi Gábor: *A film fogalma.* Magyar Filmintézet, Budapest, 1995. 13-14. old

Tóth G. Péter: *A lator teste és a lator test. A bűnösség kultúrája a kora újkori Magyarországon és a büntetés- emlékeztetés problémája.* Korall, Budapest Ősz – Tél, 2001.

Turner, B. S.: *A test elméletének újabb fejlődése.* In: Featherstone, M., Hepworth, M., (szerk.): *A test. Társadalmi fejlődés, kulturális teória.* Jászöveg Műhely, Budapest, 1997. 22. old.

Vermes Katalin: *A test éthosza.* L'Harmattan, Budapest, 2006. 27. old.

Warhol, Andy: *Sleep (1963)* <http://www.youtube.com/watch?v=pkQMJBIO0v8>

